

Univerzita Karlova v Praze
Fakulta humanitních studií

Bakalářská práce

**Přeměna mateřství na přelomu tisíciletí:
Fenomén odkládání mateřství**

Vypracovala: Martina Černoorská
Vedoucí práce: doc. Ing. Karel Müller, Csc.
Praha 2007

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a souhlasím s jejím eventuálním zveřejněním v tištěné nebo elektronické podobě.

V Praze, dne 14.9. 2007

.
Podpis

Ráda bych na tomto místě poděkovala doc. Ing. Karlovi Müllerovi, Csc. za vedení mé bakalářské práce a také Mgr. Haně Haškové za její odborné rady a čas, který mi věnovala. V neposlední řadě děkuji mé rodině a přátelům za jejich podporu, kterou mi věnovali po dobu mého studia.

OBSAH

ÚVOD	2
1. VYBRANÉ SOCIODEMOGRAFICKÉ UKAZATELE SOUVISEJÍCÍ S FENOMÉNEM ODKLÁDÁNÍ MATEŘSTVÍ	3
2. VYSVĚTLUJÍCÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ZALOŽENÍ RODINY	8
2.1. SŇATEČNOST A PLODNOST	8
2.1.1. Další formy partnerského soužití	12
2.2. VZDĚLÁNÍ	13
2.3. ZAMĚSTNANOST	13
2.3.1. Kombinace pracovního a rodinného života	14
2.4. GENDEROVÉ NEROVNOSTI V RODINNÉM USPOŘÁDÁNÍ – s ohledem na založení rodiny	16
3. NÁZORY NA ÚLOHU RODIČOVSTVÍ VE SPOLEČNOSTI	19
3.1. MATEŘSTVÍ A OTCOVSTVÍ	20
4. DŮVODY PROČ MLADÍ LIDÉ ODKLÁDAJÍ ZALOŽENÍ RODINY	23
5. „IDEÁLNÍ“ VĚK PRO ZALOŽENÍ RODINY – podle názorů zjištěných v české populaci	25
<i>EMPIRICKÉ VÝZKUMY K TEMATICE</i>	28
6. FORMULACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK	28
7. POUŽITÁ METODIKA VÝZKUMU	29
8. JAK VNÍMAJÍ ODKLÁDÁNÍ MATEŘSTVÍ DOSUD BEZDĚTNÉ ŽENY ŽIJÍCÍ V ČESKÉ REPUBLICCE	31
ZÁVĚR	40
LITERATURA:	42
PŘÍLOHY	i-xii

ÚVOD

Na následujících stránkách se budu ve své práci věnovat jednomu z aktuálních témat ve společnosti - fenoménu odkládání mateřství u dnešních mladých českých žen. Na toto téma budu nahlížet z hlediska kvalitativního výzkumu a je mou povinností také poukázat na jeho provázanost s relevantními demografickými a sociologickými ukazateli. V praktické části této práce se zaměřím na to, jak vnímají mnou vybrané ženy, které odkládají mateřství, tlak a postoje jejich okolí a české společnosti vůbec, a také jaké jsou jejich životní strategie, jež je přiměly k rozhodnutí k pozdějšímu uskutečnění mateřství.

Tato práce se sestává ze tří celků. V úvodní části je mým cílem nastínění problematiky odkládání mateřství do pozdějšího věku z pohledu sociodemografických ukazatelů souvisejících s tématem, a změn, kterými mezi jinými prošla i Česká republika v posledních letech. V další části se již věnuji fenoménu hlouběji a to především v souvislosti s kvalitativními i kvantitativními výzkumy, provedenými v České republice i v zahraničí. Úvodní část práce, která si bere za cíl představení tématu odkládání mateřství a především poukázání na širší souvislosti, ve kterých je zapotřebí ho vnímat, byla vypracována na základě dostupné relevantní literatury. Pro poukázání na faktory, které rozhodnutí o založení rodiny nejvíce ovlivňují, byla vybrána literatura zejména z oblasti sociologie a demografie. Ve výběru použité literatury tak figurují jak české, tak i zahraniční studie, založené na kvalitativním i kvantitativním výzkumu, statistické údaje i články z odborných časopisů, nechybí ani internetové zdroje. Pro přiblížení názorů dnešních mladých žen jsem využila i zdroj v podobě internetové diskuse, pojednávající o daném tématu.

Závěrečná, praktická část vychází z analýzy provedených rozhovorů s dosud bezdětnými ženami ve věku kolem třiceti let, žijícími v České republice, v Praze.

Musím podotknout, že cílem mé práce v žádném případě není snaha o zobecnění názorů a životních strategií vybraných žen na celou skupinu žen odkládajících mateřství, jako spíše poukázat na to, co mají tyto ženy v rámci svých životních strategií společného a naopak, čím se od sebe odlišují.

1. VYBRANÉ SOCIODEMOGRAFICKÉ UKAZATELE SOUVISEJÍCÍ S FENOMÉNEM ODKLÁDÁNÍ MATEŘSTVÍ

V České republice došlo k výrazným změnám v demografickém, ale i ekonomickém chování obyvatelstva především po pádu komunismu, v důsledku nově získané politické svobody a vzrůstající samostatnosti státu. Dříve režimem navenek sjednocené myšlenky a postoje lidí se po roce 1989 rozrůznily, mimo jiné také v pohledu na úlohu vzdělání a kvalifikace, ve způsobu využívání volného času a rekreace. To vše mělo vliv na změny, které se projevily zejména v chování mladé generace, která se největší měrou podílí na demografické reprodukci populace. Tyto změny proběhly v Západní Evropě již před 20-30ti lety, a to v jiných sociálních a ekonomických podmínkách, a jsou některými demografy a demografkami označovány jako druhý demografický přechod.¹ Významný rozdíl mezi Západní Evropou a Českou republikou spočívá však v tom, že změny v Západní Evropě probíhaly postupně a v delším časovém úseku, než tomu tak bylo v České republice. V podstatě během 5-6 let zde došlo k velmi výraznému poklesu intenzity sňatečnosti a porodnosti a to začlenilo Českou republiku v posledních letech mezi země s nejnižší úrovní plodnosti na světě (*Populační vývoj České republiky, 2001*).

Po druhé světové válce byl pro demografické údaje České republiky charakteristickým rysem nízký věk obou partnerů při vstupu do manželství, přičemž mnohé sňatky uzavíraly mladí snoubenci pouze z důvodu těhotenství partnerky. Krátce po svatbě pak následovalo narození potomků, nejčastěji dvou.

Generace, které v české (resp. československé) společnosti dospívaly až po pádu komunistického režimu, a tedy v nových ekonomických podmínkách, se naopak vyznačují tím, že odkládají či odmítají vstup do manželství a plození potomků. Úroveň rozvodovosti ve společnosti roste i přes fakt, že do manželství vstupuje stále méně lidí. Zároveň roste také počet dětí, které se rodí svobodným matkám.

¹ Za první demografický přechod jsou označovány změny, které probíhaly v Evropě od konce 17.století, dá se označit za přechod od extenzivní reprodukce (vysoká plodnost i úmrtnost) k intenzivní reprodukci (nízká plodnost i úmrtnost). Chaloupková, J., Šalamounová, P., 2003

Tabulka č. 1 - Úhrnná plodnost² a průměrný věk matek podle pořadí

Pořadí	1990	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Úhrnná plodnost							
Celkem	1,89	1,28	1,19	1,17	1,16	1,13	1,14
1.	0,90	0,56	0,52	0,53	0,53	0,53	0,54
2.	0,71	0,51	0,47	0,46	0,45	0,43	0,43
3.	0,21	0,15	0,13	0,13	0,13	0,18	0,18
4. a další	0,07	0,07	0,06	0,06	0,06		
Průměrný věk matek							
Celkem	24,8	25,8	26,1	26,4	26,6	26,9	27,2
1.	22,5	23,3	23,7	24,0	24,4	24,6	24,9
2.	25,6	26,4	26,8	27,1	27,4	27,7	28,1
3. a další	29,9	30,5	30,8	31,0	31,3	31,5	31,7

Zdroj: *Populační vývoj České republiky 2001*

Podle Van de Kaa (1994) můžeme vymezit tři hlavní okruhy, ve kterých došlo v západních společnostech během posledních padesáti let k významným změnám, a které mají zásadní vliv na vývoj reprodukčního chování populací. Za prvé to jsou strukturální procesy, mezi které patří sociální a ekonomické změny, tedy např. vývoj vzdělanosti, a to především mezi ženami, který vede k vyšší míře emancipace, a vyšší ekonomická nezávislost. Dále to jsou kulturní procesy, mezi něž autor řadí přechod k individualizaci společnosti a vzrůstající důraz na svobodu jedince. Posledním okruhem jsou technologické procesy, a mezi nimi zejména zkvalitňující se antikoncepce (Van de Kaa, cit. dle Chaloupková, Šalamounová, 2003).

Odbornice a odborníci, kteří se touto problematikou zabývají se na společném stanovisku, které by vysvětlilo, proč ke změnám dochází, neshodují. Jedna skupina zastává názor, že změny v rodinném chování, ke kterým v posledních desetiletích dochází, spočívají ve změnách hodnotových orientací mladé generace, která odkládá realizaci sňatků i porodů do budoucna. Novými hodnotami se pro tuto generaci stává svoboda, autonomie či rovnost příležitostí. Druhá skupina předpokládá, že za změnami stojí zhoršení ekonomických podmínek, zvláště pak mladých rodin. Třetí skupina, kterou v českém prostředí reprezentuje například Milan Kučera, zastává názor, že za současným vývojem stojí oba výše zmíněné faktory společně – změna hodnotové orientace i ekonomických podmínek.

Pokud mluvíme o demografických změnách v souvislosti s odkládáním mateřství, je nezbytné se podívat i na změny, kterými prošlo samotné rodinné uspořádání. Již E. Durkheim tvrdil, že k zúžení či postupné emergenci rodiny musí dojít v závislosti na tom, jak se rozšiřuje sociální prostředí. Rozšiřování sociálního prostředí ponechává více prostoru individuální odlišností a v důsledku oslabuje rodinný „komunismus“, který

² Úhrnná plodnost = vyjadřuje průměrný počet živě narozených dětí na 1 ženu ve věku 15-49 let, za předpokladu, že by míry plodnosti podle věku v daném kalendářním roce zůstaly nezměněny. *Zaostřeno na ženy, na muže, ČSÚ, 2005*

předpokládal splynutí všech vědomí v lůně jednoho společného vědomí (cit. dle Singly, 1999).

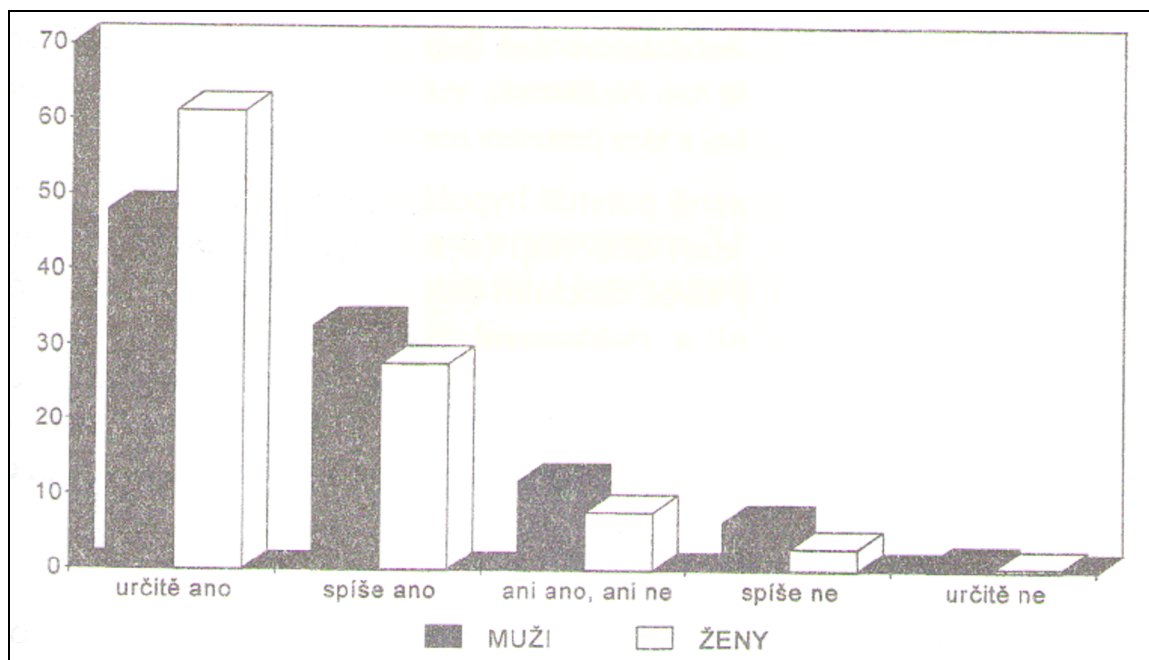
V dnešní době již mladí lidé netíhnou k založení tzv. tradiční rodiny, která se jako ideál instituce rodiny v západní Evropě objevila na konci sedmnáctého století. Nepřijímají již měšťanský model rodiny, který stavěl muže do role živitele a ženu do role pečovatelky o domácnost a její členy. Jedním z rysů takové rodiny byl také dobrovolný vstup partnerů do manželství, které již nebylo vyjednáváno rodiči.

Dějiny současné rodiny lze pak, podle Singlyho (1999) datovat od 19. století, kdy se hlavními ukazateli stala manželská láska, přísná dělba rolí mezi mužem a ženou, a především také pozornost upíraná směrem k dítěti, věnovaná jeho zdraví a výchově (Singly, 1999).

Významné změny v rodinném uspořádání přinesla padesátá léta dvacátého století, které I. Možný (2006) nazývá tzv. *retročasem*: „Rodina jakoby se pokusila obnovit své centrální postavení ve společnosti i svou tradiční vnitřní harmonii, pevnou hierarchii a funkční uspořádanost, která žila ve společnosti jako norma, i když v realitě snad ani nikdy neexistovala.“ (Možný, 2006). Vývoj však zásadním způsobem ovlivnila až léta šedesátá a s nimi generace mladých lidí, která vyrůstala právě v době silné idealizace moderní rodiny. Tato generace odmítala většinu dosavadních hodnot včetně rodinné rétoriky, která představovala ženu pečovatelku v domácnosti a pracujícího muže. Manželství pro mladé lidi představovalo svazek z lásky, a její vymizení ze vztahu se nebránili řešit rozchodem. Vlna nepokojů, která jejich postoj provázela změnila mnohé a spolu s ní nástup feministických hnutí, která odsuzovala obraz ženy v domácnosti. V západní společnosti vzrostl význam individualismu a svobody, ženy odcházely z domácností do zaměstnání a usilování o kariéru pro ně přestalo být neznámým pojmem. K postupnému rozpadu moderní rodiny přispěla také výroba účinné antikoncepce ve velkém a především její rozšíření do rukou široké veřejnosti. Změna mentality, která se v souvislosti s rozšířením antikoncepce (jen v České republice se /podle dat Statistického úřadu – Zaostřeno na ženy, na muže 2005/ od roku 1992 do roku 1997 počet žen v plodném věku, užívajících antikoncepci (hormonální, či nitroděložní formu) zdvojnásobil) objevila v podobě dobrovolné kontroly početí, byla rozhodujícím faktorem pro změnu plodnosti. Možnost redukovat počet dětí relativně jednoduchým a dostupným způsobem tak podryvala jednu ze základních funkcí rodiny – výchovu dětí. Její další významnou úlohu - vzdělávání dětí – zcela převzaly školní instituce a vzhledem ke vzrůstajícímu počtu nemanželských dětí se ukázalo, že moderní rodina se přetváří v rodinu, kterou nazýváme postmoderní.

Podle sociální analýzy české rodiny, kterou provedla v roce 1997 Marie Čermáková však zjišťujeme, že role dítěte v rodině neklesá, pouze klesá jejich počet a rodí se později.

Graf č. 1 Míra souhlasu s výrokem: „Sledovat jak děti rostou je největší radost v životě.“ Dle genderu (v %)

Zdroj: Čermáková M., *Rodina a měnící se gender role*, Soú AV ČR, 1997

Rabušic (2001), opírající se o Colemana, Elstera a Swedberga, na základě aplikace ekonomického modelu teorie racionální volby, která vychází z představy, že se každý člověk chová účelově a svým jednáním se snaží v rámci daných zdrojů naplnit své zájmy; pomocí rozumu pak zvažuje své možnosti a racionálně se rozhodne pro tu, která mu přinese nejvyšší užitek; na údaje o poklesu porodnosti ukazuje, že se ve společnosti změnila preference týkající se dětí. Dále ve své knize uvádí, že: „Klíčem k vysvětlení poklesu plodnosti je tak v ekonomické teorii proměna preferencí směrem k vyšší kvalitě dětí“ (Rabušic, 2001, str. 122). Požadavky na vyšší kvalitu dětí nahradily předchozí požadavky na jejich kvantitu, a zároveň nutně vyžadují vyšší investice, které rodiče musí na svého potomka vynaložit. Jedná se na tomto místě o investice jak finanční, tak i časové. Pokud se ještě přidržíme ekonomického modelu, mohou podle něj rodiče od svých dětí získat tři druhy užitku: konzumační užitek, jež v sobě zahrnuje mimoekonomické užityky (psychické či emocionální), užitek z práce, kterou děti vykonávají, a dále zajištění rodičů ve stáří (Leibenstein, cit. dle Rabušic, 2001). Avšak všechny výše zmíněné „služby“, které rodičům jejich dítě poskytuje, máme v současné společnosti možnost koupit či získat jinak. Robinson tedy uvádí, že „jedinou unikátností na dětech je to, že obvykle mohou být pořízeny i rodiči, kteří si nejsou schopni žádný z uvedených statků zakoupit“ (Robinson, cit. dle Rabušic, 2001, str. 126).

Hovoříme-li o faktorech ekonomických, které ovlivňují úroveň fertility ve společnosti, je důležité vyzdvihnout také faktory sociální a spolu s nimi kulturní a historické. Cadwell se

například domnívá, že jedním z faktorů proměny plodnosti je tzv. *westernizace*, která v sobě zahrnuje ideje progresu, povinného vzdělání a přetváření prostředí. Jejím nejdůležitějším prvkem je přejímání konceptu nukleární rodiny, který je pak šířen do všech koutů světa prostřednictvím medií (Cadwell, cit. dle Rabušic, 2001).

Avšak hodnota dítěte, která je tak těžko měřitelným ukazatelem, je v dnešní společnosti především psychická, emocionální. Hofmanová a Hofman určili základní prvky takové hodnoty jako soubor devíti bodů:

- 1) narození dítěte poskytuje mladým lidem status dospělosti a dává jim sociální identitu
- 2) dítě umožňuje rodičům expanzi za hranice vlastního života, dává jim pocit reprodukce sebe samých, pocit jisté „nesmrtelnosti“
- 3) dítě dává člověku pocit morálnosti – rodič se vzdává vlastních zájmů pro blaho nové osoby
- 4) dítě přináší pocit afiliace (přidružení), vytváří pro člověka nesmírně důležité vazby primární skupiny
- 5) dítě je zdrojem stimulace, novosti v životě, zábavy
- 6) dítě je také zdrojem pocitu kreativity (tvořivosti), pocitu naplnění, pocitu kompetence
- 7) dítě přináší rodičům (hlavně však matkám) zdroj moci a současně i pocit kontroly nad někým jiným
- 8) dítě umožňuje rodičům srovnávat se a soutěžit jeho prostřednictvím s jinými, čímž může přinášet prestiž
- 9) dítě je ekonomicky užitečné (Hofman a Hofman 1973:46-57, cit. dle Rabušic, 2001).

Dítě je tedy bezpochyby důležitým faktorem v životě dospělého jedince.

2. VYSVĚTLUJÍCÍ FAKTORY OVLIVŇUJÍCÍ ZALOŽENÍ RODINY

Vědci a vědkyně z oboru sociologie a demografie se v českém prostředí začali o problematiku poklesu plodnosti a zároveň o problematiku poklesu sňatečnosti výrazněji zabývat po roce 1989. Jejich předpokladem bylo, že se sňatky posunou do vyššího věku, část lidí se jich vzdá zcela a společnost se bude ve svých postojích a v chování více rozrůžňovat. A tento jejich předpoklad se také potvrdil.

2.1. SŇATEČNOST A PLODNOST

Je pravda, že v západní společnosti, neustále přibývá lidí, kteří žijí v nesezdaných soužitích, avšak podle studie Chaloupkové a Šalamounové (2004) vyplývá, že v postsocialistických zemích je stále vyšší hodnota přikládána soužití v manželském svazku. Nejbenevolentnější k alternativnímu způsobu života jsou naopak Švédové a Nizozemci (v rámci mezinárodního srovnání podle souboru dat z projektu ISSP z roku 2002). V našich podmínkách je tedy nezbytné věnovat se tématu odkládání mateřství v souvislosti s vývojem sňatečnosti.

V minulosti se věk vstupu do manželství více méně kryl s věkem vstupu do sexuálního svazku. Na tomto místě je nutné podotknout, že se tento model chování týkal především žen, protože pro mladého muže bylo legitimní navštěvovat nevěstince ještě před uzavřením sňatku. Bylo tedy patrné, že pokud se žena vdá mladá, bude v tomto svazku setrvávat během velké části svého reprodukčního období. A čím starší žena při uzavření manželství bude, tím také vzrůstá pravděpodobnost, že za svůj život porodí a vychová méně dětí. Ve společnosti, ve které je dostupná účinná forma antikoncepce je vliv tohoto faktoru mnohem nižší, avšak nezanedbatelný.

V prvních letech po pádu komunismu se úroveň sňatečnosti udržela v mezích dlouhodobého průměru, avšak v letech 1993 a 1994 klesla až na 6,4 respektive 5,7 sňatků na 1000 obyvatel. Tím se postoj mladých lidí přiblížil smýšlení, které již delší dobu panovalo z západní Evropy.

Výrazný rozdíl projevující se na míře sňatečnosti vznikl mimo jiné v souvislosti s tím, že ubylo při vstupu do manželství žen ve věku 19 a 20 let (a mladších), které se dříve běžně vdávaly. K tomuto jevu došlo zejména v důsledku množství možností, které se mladým lidem po r. 1989 otevřely. Možnost cestovat, studovat v zahraničí, či vybudovat si nejprve kariéru, spolu s důrazem na individualizaci jedince tak u mnoha lidí odsouvá založení rodiny do vyššího věku. V průběhu 90. let se v ČR nejvyšší intenzita sňatečnosti svobodných žen posunula ze skupiny 20 - 24 let věku do skupiny 25 - 27 let. Přičemž pro populační vývoj jsou z hlediska reprodukce v manželství nejvíce důležité sňatky žen ve

věku do 30ti let, protože je nutné přihlídnout k faktu, že z prvních manželství starších žen se rodí již jen velmi málo dětí (Populační 1998:25, cit. dle Rabušic, 2001).

Zároveň s touto proměnou ze společnosti téměř vymizely sňatky do 20 ti let věku u obou pohlaví a výrazně přibylo sňatků, uzavřených po dosažení třiceti let. Změny, které proběhly v oblasti sňatečnosti se nutně musely projevit právě v oblasti plodnosti, což dokazuje fakt, že během jedné dekády od přelomu let osmdesátých a devadesátých se počet narozených dětí snížil o více než 41 000. Díky tomuto poklesu se úměrně snížila úhrnná plodnost pod úroveň dvou dětí. Od roku 1996 spadá Česká republika do pásma zemí tzv. „lowest low fertility“, tedy mezi státy s nejnižší úrovní plodnosti na světě, kdy úhrnná plodnost klesne pod hodnotu 1,3 dětí na jednu ženu (Rychtaříková, cit. dle Fialová, 2005).³ V roce 2003 byla na základě dat ze šetření Eurostatu naměřena hodnota úhrnné plodnosti v ČR 1,18, která, spolu se Slovenskem, kde byla naměřena hodnota 1,17, uvedla ČR na nejnižší hodnotu v rámci Evropské Unie (Zaostřeno na ženy, na muže, 2005). Vedle ekonomických podmínek jsou dalšími proměnnými, které bezprostředně ovlivňují fertilitu, podle Rabušice (2001) nedobrovolná neplodnost (sterilita) – odhaduje se, že v celosvětovém měřítku je přibližně každé páté manželství považováno za neplodné, dále je to již uváděné rozšíření antikoncepce a dobrovolná neplodnost, neboli sterilizace.

Významnou měrou do tohoto vývoje přispěla i změna ekonomická situace české populace a především situace na trhu s byty. Mladí lidé uvádí, že tím hlavním a často i jediným důvodem pro uzavření manželství je vzájemná láska muže a ženy. Podle Horské je to přesně ten důvod, který byl dříve považován spíše za překážku „správného“ manželství (Horská, cit. dle Chaloupková, Šalamounová, 2004). Podle výsledků průzkumu „Mladá generace“ z roku 1997 je zřejmé, že 90% mladých svobodných lidí chce uzavřít sňatek, avšak většina z nich až poté, co si život s partnerem napřed vyzkouší. Jako podmínku pro vstup do manželství uvedla většina respondentů lásku a silný citový vztah, existují ale i důvody praktické. Pro mladé lidi představuje manželství instituci, která jim poskytne finanční jistotu a zabezpečí rozvoj jejich dětí. Na otázku: „Co konkrétně dnes mladí lidé potřebují, aby mohli mít děti?“ odpovědělo nejvíce dotázaných, mužů i žen, že vlastní byt a dostatek finančních prostředků. Nezbytnost těchto podmínek není ničím novým, figurovala v i průzkumech, provedených před r. 1989, kdy i přesto, že při přidělování státních, podnikových i družstevních bytů měly přednost mladé rodiny s dětmi, žili mladí manželé kvůli nedostatku bytů nejprve s rodiči. Na základě toho samého průzkumu vyplynulo, že nemožnost získat byt bez velkých finančních nákladů

³ V průběhu ledna až března roku 2007 stoupla hodnota úhrnné plodnosti očištěná od sezónních vlivů na hodnotu 1,41 živě narozených dětí na jednu ženu v reprodukčním věku, tedy hodnotu nejvyšší od roku 1994 (kdy dosáhla hodnoty 1,44). *Pohyb obyvatelstva, ČSÚ, 2007; dostupné na adrese: <http://www.czso.cz/csu/csu.nsf/informace/coby062107.doc>*

stála pravděpodobně v pozadí častého odmítnutí sňatků a narození dítěte. V závěrech, které uvádí Kučera (2000) se dozvídáme, že jen 11% mladých lidí mělo v době průzkumu vlastní byt. Téměř tři čtvrtiny dotazovaných bydlely u rodičů a koupě vlastního bytu v nejbližší době téměř u třetiny z nich nepřipadala v průběhu nejbližších let v úvahu, což podstatně prodlužuje časový horizont, ve kterém tito lidé plánují sňatek a založení rodiny (Fialová, Hamplová, Kučera, Vymětalová, 2000).

Je tedy zřejmé, že finanční náročnost bydlení v dnešní společnosti vyžaduje model dvoupříjmové rodiny. V roce 2003 pracovali muž i žena na plný úvazek v 64% partnerských párů. Ve 29% případech pracoval na plný úvazek pouze muž. Tím se Česká republika zařadila vedle země jako je Finsko, či Kypr. Naproti tomu například ve Spojeném království či Nizozemsku je běžný i takový model, kdy muž pracuje na plný úvazek a žena jen na částečný úvazek - v Nizozemsku takto žije až 44% partnerských párů, v ČR jsou to pouhé 3% (Zaostřeno na ženy, na muže, 2005). To, že se mladá generace vyhýbá sňatkům, i přes fakt, že má manželství v očích veřejnosti stále vysokou hodnotu, je podle Rabušice (2001) vyvoláno mechanismy, které působí na sňatkovém trhu.⁴

V dnešní době kladou lidé, kteří se chystají uzavřít sňatek důraz zejména na kvalitu partnerského vztahu, na osobnost partnera a vzájemný emocionální přínos. Sňatek tudíž již pro některé není natolik atraktivní záležitostí, aby ho uzavírali, tak jako tomu bylo dříve, z finančního hlediska, či v zájmu spojení dvou významných rodin atd. Dalším důvod, který můžeme nalézt v pozadí odkládání sňatků je tzv. sňatková tíseň. Proto, aby teorie sňatkového trhu fungovala je nutné, aby bylo ve společnosti přibližně stejně žen a mužů, avšak díky vlivu „baby-boomu“, ke kterému v Československu došlo v sedmdesátých letech a vzhledem k tomu, že muži si zpravidla vybírají mladší partnerky, tomu tak není a ve společnosti „...vznikne na sňatkovém trhu přebytek mužů, neboť jejich velké počty nemohou najít adekvátní počet mladších nevěst“ (Rabušic, 2001, str. 218). Jako poslední z přímých příčin, jež mají vliv na uzavření sňatku autor uvádí fakt, že si mladí lidé chtějí udržet svůj dobrý životní standard, který jim poskytovala původní rodina. Odsunují tedy vstup do manželství a zároveň s tím oddalují porod prvního dítěte.

Avšak autor se také přiklání k názoru, že odkládání sňatků je „spíše (...) výraz velké odpovědnosti současné mladé generace než (...) výraz „zvýšeného pocitu nejistoty a tísně“, který postuluje Rychtaříková (1998:28)“ (Rabušic, 2001, str. 219).

⁴ Termín *sňatkový trh* pochází od G. Beckera a vychází z předpokladu, že muži a ženy při sňatku vlastně obchodují – partneři získávají více, než kdyby zůstali svobodní. *Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě.* Rabušic, L. , 2001

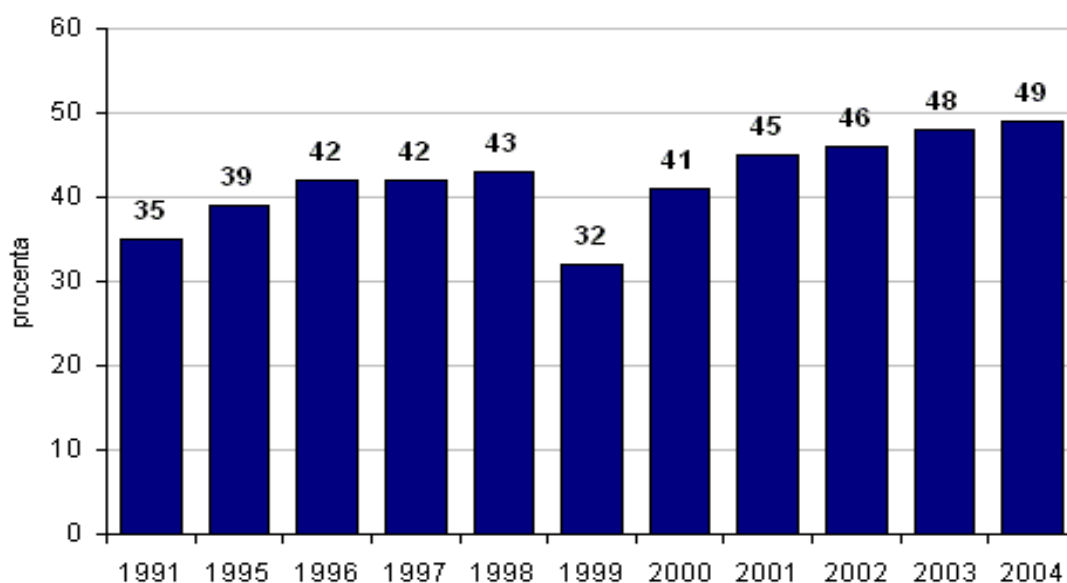
Tabulka č. 2 - Základní údaje o reprodukčním chování

		1993	2001	2004
Průměrný věk při prvním sňatku v letech	nevěsta	23,2	26,9	28,0
	ženich	25,4	29,2	30,5
Průměrný věk při sňatku v letech	nevěsta	24,8	28,3	29,8
	ženich	27,8	31,2	32,7
Úhrnná plodnost	x	1,67	1,15	1,23
Podíl matek do 17 let ze všech matek	%	2,3	1,2	1,0
Prům. věk matky při narození 1. dítěte v letech	x	22,6	25,3	26,3
Prům. věk matky při narození dítěte v letech	x	25,0	27,5	28,3
Ukazatele pravděpodobnosti narození dítěte				
Pravděpodobnost ženy zůstat bezdětnou	%	23,6	46,9	39,5

Zdroj: Ženy a muži ČR v datech, ČSÚ, 2007

V rámci těchto změn, které v české populaci proběhly se samozřejmě posunul i věk mladých žen, ve kterém nejčastěji rodí své první dítě - z věkové skupiny 20-24 let do věkové skupiny 25-29 let. Jedním zjevů je i fakt, že přibývá i žen celoživotně bezdětných, což ilustruje tabulka č.2, která ukazuje, že pravděpodobnost ženy zůstat bezdětnou se od roku 1993 do roku 2004 zvýšila o 15,9%. Někteří mladí lidé jsou také přesvědčeni o tom, že vytvořit takové partnerské soužití, které by bylo připraveno na výchovu dětí je v dnešní době přinejmenším velmi obtížné, ne-li zcela nemožné, ať již z důvodů ekonomických nebo nastavení jejich vlastního žebříčku hodnot. Pokud zde hovoříme o sňatečnosti, je nezbytné se také pozastavit nad jevem, který se sňatečností bezprostředně souvisí, a tím je rozvodovost. Není tajemstvím, že i přes pokles sňatečnosti, míra rozvodovosti v naší společnosti i nadále roste. Podle Rabušice (2001) však nárůst rozvodovosti nijak nepodporuje představy o krizi rodiny, spíše naopak souhlasí s Bracherem et al., kteří spatřovali příčinu v idealizaci manželství.

Graf č. 2 - Úhrnná rozvodovost v období 1991 – 2004 v %

Zdroj: <http://www.czso.cz/csu/redakce.nsf/i/rozvodovost>

Zvýšená míra rozvodovosti má také za následek, že roste počet neúplných rodin. Zpravidla v čele neúplné rodiny stojí žena, která se tak ocitá v tíživé ekonomické situaci.

2.1.1. Další formy partnerského soužití

Nejen doba založení rodiny, ale i samotné soužití dvou lidí – muže a ženy - se během posledních desítek let významným způsobem změnilo. Narůstá počet nesezdaných soužití, které do jisté míry nahrazují tradiční manželství. K jejich rozšíření přispěl zejména růst individualismu v západních společnostech, emancipace žen, demokratizace partnerských vztahů i oslabení hodnot konformity a povinnosti i sociální kontroly (Kuchařová, Tuček, 1999). Nejčastějším typem alternativního svazku je podle Chaloupkové a Šalamounové (2004) předmanželské soužití, a to buď v podobě, která trvá do té doby, než se pár rozhodne mít potomka (případně vyčkávají do té chvíle, kdy je partnerka těhotná) a nebo již děti přítomny jsou (takovému soužití dávají obvykle přednost ti, kteří za sebou již jedno či více manželství mají). Je tedy pochopitelné, že jistý vzestup sňatečnosti je zaznamenáván až ve věku kolem 30ti let. Avšak nabízí se otázka, zda ještě existují rozdíly mezi manželstvím a těmito druhy partnerského soužití.

Dalším fenoménem v oblasti partnerského soužití, který se objevuje, je v anglické a holandské literatuře nazváno soužití „Living apart together“ a představuje takové soužití mladého páru, ve kterém partneri ani po delší době nesdílejí společnou domácnost,

protože jim to nedovolují okolní podmínky (zejména finanční) (Chaloupková, Šalamounová, 2004).

Jev, který provází nové i stávající soužití je egalitářský přístup obou partnerů. Partner i partnerka si jsou rovni.

Vedle těchto jevů je nutné zmínit také fakt, že narůstá počet jedinců, kteří žijí trvale bez partnera, tzv. singles.

2.2. VZDĚLÁNÍ

Jedním z vysvětlujících faktorů v dané problematice je také stupeň nejvyššího dosaženého vzdělání partnerů. „Souvislost mezi školní docházkou a vstupem do manželství (nesezdaného soužití) či rodičovstvím je snadno pochopitelná. Sociální dospělost se v evropském kulturním prostoru definuje v souvislosti dokončením školy (Blossfeld, Huinik) a manželství v evropském kontextu vyžaduje ekonomickou nezávislost a schopnost založit vlastní domácnost.“ (Hamplová, Rychtaříková, Pikálková, 2003).

Na základě sociologické studie provedené Chaloupkovou a Šalamounovou zjišťujeme, že ženy s dosaženým vzděláním nižším než s vysokoškolským, častěji vstupují do manželství již kolem věku 25 let, a dále, že i ve věku třiceti let nebyla dosud nikdy provdána nejen čtvrtina žen s vysokoškolským diplomem, ale i stejný počet žen se základním vzděláním. I názory na manželství a rodičovství těchto skupin se různí. Na základě dat ze šetření ISPP z roku 2002 je patrné, že lidé s nižším vzděláním zastávají převážně názory konzervativnější, narozdíl od lidí se vzděláním vysokoškolským. Můžeme to ilustrovat na výroku „Lidé, kteří chtějí mít děti, by měli uzavřít sňatek“, se kterým souhlasilo 63,0% respondentů se základním vzděláním, ale pouze 48,9% respondentů se vzděláním vysokoškolským. Nacházíme zde však i jistý rozpor mezi názory respondentů a respondentek a jejich chováním. Lidé s nižším vzděláním méně uznávají soužití partnerů bez oddacího listu, avšak podle dat z Pohybu obyvatel v roce 2002 to byly právě ženy se základním vzděláním, které byly nejméně často provdané v době prvního porodu. Mezi provdanými ženami, které rodily své první dítě byly naopak nejčastěji zastoupeny ženy s vysokoškolským diplomem.

Podle F. de Singlyho (2001) má vzdělání na sňatečním trhu roli věna, které je dále posuzováno spolu se sociální příslušností rodiny a estetickým kapitálem.

2.3. ZAMĚSTNANOST

Dalším vysvětlujícím faktorem pro výše uvedené změny je zaměstnanost žen, která nutně ovlivnila nejen dělbu práce v rodině, ale především sociální vzorce chování mužů a žen. Zaměstnanost žen prošla stejně jako sociodemografické chování jiným vývojem

v České republice než v Západní Evropě. V Západní Evropě se díky vzestupu ženských, ale i občanských hnutí obecně dostalo větší pozornosti otázkám, týkajících se diskriminace žen a sociálních nerovností. Zároveň došlo k posunu vnímání postavení žen i na poli rodinného života, v partnerských vztazích a hodnotové orientace žen. Mezi oblastmi, v nichž se západní země od České republiky odlišují nejvíce patří vzdělanostní úroveň pracujících žen, která je ve vyspělých zemích vyšší a také fakt, že se ženská elita v těchto zemích podílí na definování a prosazování zájmů spjatých s vyrovnáváním rozdílů v zaměstnání mezi muži a ženami (Maříková, H., 2000). Vyspělé země se také ve větší míře věnují genderovým otázkám obecně než je tomu tak v České republice.

V kontextu české společnosti podíl ženské zaměstnanosti během posledních padesáti let kolísal jen minimálně, nicméně situace žen na pracovním trhu se dá rozdělit do několika etap. Po druhé světové válce zůstává více než jedna třetina žen v zaměstnání, v padesátých letech převládá obraz pracující ženy jako dělnice či rolnice. Od šedesátých let tento obraz těžce pracující ženy mizí a o deset let později se již více žen prosazuje na místech, která odpovídají úrovni jejich vzdělání. V osmdesátých letech je zaznamenán největší podíl zaměstnaných žen od konce druhé světové války – 46,2%. V devadesátých letech začínají již i ženy ve větší míře samostatně podnikat a střetávají se s problémem nezaměstnanosti i s překážkami v podobě tzv. skleněného stropu, který jim neumožňuje profesní postup na nejvyšší pozice. Podle Čermákové i přes tento vývoj nebyla v České republice „...podporována pracovní kariéra žen, diferenciací žen v sociální struktuře, vytváření rovných příležitostí pro obě pohlaví, odstraňování stereotypů mužské a ženské práce, odstraňování segregace mužských a ženských profesí, pracovních pozic a redefinice pracovních a rodinných rolí zaměstnaných kariérově orientovaných rodičů“ (Čermáková, cit. dle Maříková, 2000, str. 86).

2.3.1. Kombinace pracovního a rodinného života

Nutnost skloubení pracovního a rodinného života jedince se ve společnosti poprvé objevila tehdy, když se od domácnosti oddělila výrobní funkce rodiny a výdělečná činnost si tak vyžádala delší pobyt pracujících členů rodiny mimo domov. Masivní nástup žen na pracovní trh vyvolal ve společnosti po druhé světové válce velké diskuse a v západních zemích byly ženy v této době vytěsňovány zpět do domácností. V sedmdesátých a osmdesátých letech se však ženy na trhu znovu uplatňují a otázky jejich zaměstnanosti se dostávají do popředí zájmů.

V České republice se v devadesátých letech začaly ženy více orientovat na výdělek, který se stal nutností pro udržení standardu rodiny nebo alespoň jejich vlastního životního standardu. Pracovní nasazení žen a také spjatost rodinných a pracovních rolí jsou v české společnosti mnohem intenzivnější než v ostatních zemích. V české populaci

byla pracující žena vždy spíše tolerována a podporována, avšak jen za podmínek, že na pracovním trhu nahrazovala nedostatek mužů, nebo musela zmírnit deficit rodinných rozpočtů, popřípadě kombinace obojího (Čermáková, cit. dle Maříková, 2000).

Ulrich Beck a Elizabeth Beck - Gernsheim zastávají názor, že požadavky pracovního trhu a rodinného života jsou v dnešní individualizované společnosti protichůdné, vzhledem k tomu, že pracovní trh vyžaduje ničím nevázané individuum, které organizuje svou životní biografii podle požadavků zaměstnavatele a ne podle svých soukromých závazků (Beck, Beck-Gernsheim 1995:6), zatímco tradiční model předpokládal soužití. V současné době usilují obě pohlaví o uplatnění na pracovním trhu, od žen se ale dále částečně vyžaduje, že svou profesní dráhu podřídí rodinným a partnerským zájmům (cit. dle Křížková, Dudová, Hašková, Maříková, 2005).

K tomuto názoru se přiklání i A.R. Hochschild a tvrdí, že fakt, že jsou na jedince kladeny stále větší nároky na čas strávený v práci má za následek, že se ocitáme v tzv. „time-bind“ – časově bezvýhodné situaci a na rodinu nám pak zbývá méně času (cit. dle Křížková, Dudová, Hašková, Maříková, 2005).

Tento konflikt domácí a pracovní sféry je navíc podmiňován tím, že pracovní trh i jeho uspořádání je v zásadě mužský – tedy byl a je tvořen muži. Podle Čermákové posuzují muži při vybírání nových pracovnic ženy podle toho, jak je znají a vnímají jako „manželky“, „matky“, „přítelkyně“ a podobně, tudíž nejsou schopni si je představit na pozicích, které donedávna zastávali jen oni sami (Čermáková, cit. dle Maříková, 2003). Což ženám přístup na některé pozice značně ztěžuje.

Jedním z hlavních rysů mladé české rodiny je důraz na co nejlepší uplatnění na trhu práce a finanční přínos do společné domácnosti u obou partnerů. Na ženě však ve většině případů spočívá rozhodnutí, týkající se dětí a jejich plánovaného počtu. Důvodem pro toto tvrzení je situace, která ovládá trh práce. U ženy se automaticky předem předpokládá, že děti jednou ovlivní a potažmo přerušit její pracovní kariéru. Tato představa ovlivňuje především právě ženy, které ještě děti nemají, ale paradoxně i ty, které děti ani mít nechtějí. Fakt, že žena nemá děti ji v myslích zaměstnavatelů staví do pozice, že je pravděpodobně jednou mít bude a z tohoto hlediska se pro ně stává méně perspektivní pracovní silou.

Nutnost kombinace práce a rodiny se samozřejmě dotýká i mužů, jelikož během výchovy malých dětí se od nich očekává finanční zajištění domácnosti. Ale protože to jsou ženy, které byly tradičně za rodinu odpovědné a stále se od nich očekává že i v období po nástupu do zaměstnání budou schopny zvládnout i vlastní práci v domácnosti, je na ně vyvíjen vyšší tlak než na jejich muže. A jak postuluje Rosemary Crompton: „ženy aktivně konstruují svoje biografie v závislosti na tom, jak vnímají svoje šance a možnosti“ (cit. dle Křížková, Dudová, Hašková, Maříková, 2005). Navíc ženy

s malými dětmi nachází na trhu práce horší možnosti uplatnění a jejich pracovní pozice bývá velmi nejistá. Proto je pro dosud bezdětné ženy jedním z možných řešení této situace odložení založení rodiny – odložení mateřství, nebo jeho neuskutečnění.

Jak ukazují výzkumy, téměř dvě třetiny české populaci souhlasí s tím, že rodičovství je nezbytnou podmínkou k naplnění dospělé identity člověka (Hašková, 2004). Přičemž tento tlak na „naplnění dospělé identity jedince“ je vyvíjen zejména na ženy, které jsou považovány za odpovědné za harmonickou a fungující rodinu. Tento způsob nahlížení je uplatňován i v případě, když je žena úspěšná v zaměstnání. To, že je důraz na založení rodiny kladen především na ženy má spojitost s genderovým uspořádáním naší společnosti a její vnímání rozdílných rolí mužů a žen v rodině a ve společnosti vůbec.

2.4. GENDEROVÉ NEROVNOSTI V RODINNÉM USPOŘÁDÁNÍ – s ohledem na založení rodiny

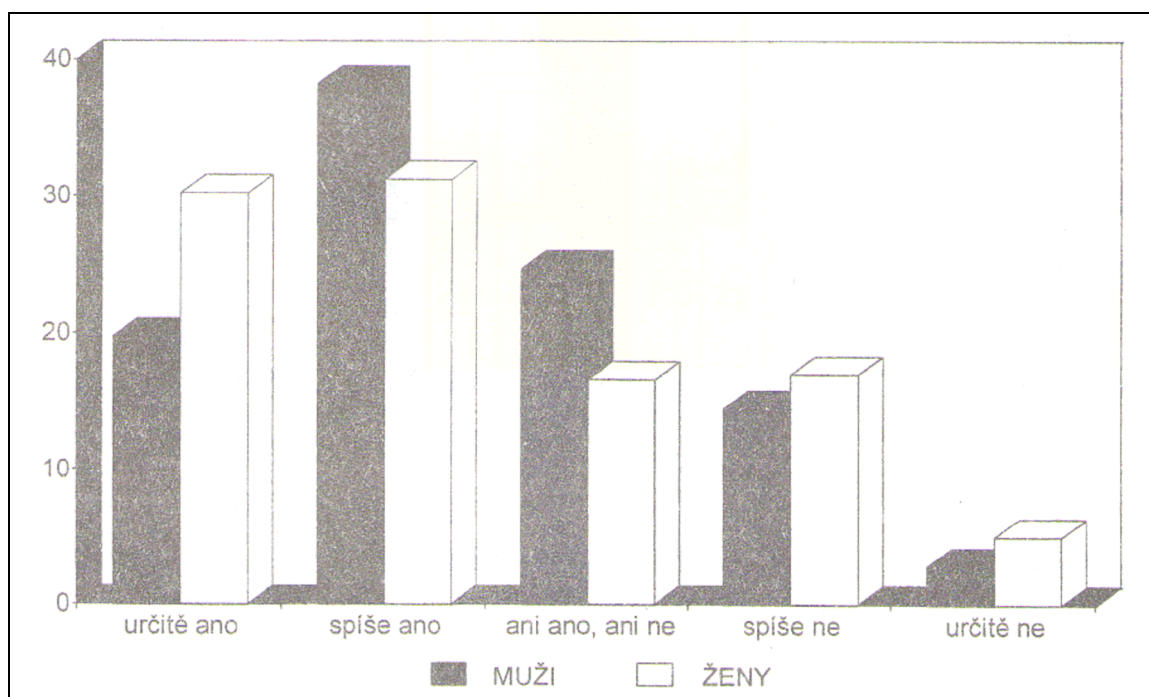
Genderové nerovnosti se dají popsat jako kulturně determinované rozdíly mezi pohlavími, jsou to kulturní konstrukty, které jsou však často přijímány jako rozdíly dané biologicky. Vzhledem k tomu, že o nerovnostech, které se v genderovém uspořádání objevují by se dalo hovořit mnohem déle a obsáhleji, budu se věnovat pouze té oblasti zmíněného tématu, která se bezprostředně dotýká zakládání rodiny.

Rodina zde totiž figuruje jako jedna z oblastí, kde se s nerovnostmi, vyplývajícími z odlišnosti dvou pohlaví, setkáváme nejčastěji, spolu s nerovnostmi na trhu práce. K nejčastějším genderovým stereotypům, které se v české společnosti vyskytují patří přesvědčení, že muž má vydělávat peníze a žena se starat o rodinu. Podle výzkumu z r. 1997, provedeného v České republice, souhlasilo s tímto výrokem 55,4% mužů a 51,5% žen, avšak zároveň s výrokem, který tomuto předcházel: „Měli by do rodinného rozpočtu přispívat muž i žena?“ souhlasilo 78,8% mužů a 83% žen. Je tedy možné říci, že se česká společnost nachází v určitém rozporu. Podle Čermákové (1997) se zde střetávají dva proudy. Prvním z nich je model „starotradice“, tedy model, kdy muž vydělává a žena se stará o domácnost, a model „novotradice“, kdy vydělávají oba a žena se stará o domácnost, podle toho jak se dohodnou (Čermáková, 1997). Avšak jak uvádí Chaloupková a Šalamounová (2004), modernizace ženského statusu, kterou přinesl vstup žen do ekonomické aktivity nebyla v české společnosti doprovázena změnou dělby odpovědností mezi partnery v rodině (Chaloupková, Šalamounová, 2004).

Českou republiku charakterizuje vysoká pracovní aktivita žen, která má navíc kontinuální charakter, neboť po narození dítěte opouštějí ženy pracovní sféru jen na dva až tři roky. To dříve umožňovala mimo jiné široká síť jeslí a mateřských škol, jejichž zřízení si vyžádala situace žen na trhu práce v době komunismu. K tomu, aby byla tato zařízení postupně rušena po roce 1989 přispělo nejen prodloužení mateřské, resp.

rodičovské dovolené na tři a později čtyři roky, ale také výrazný pokles porodnosti. Mnoho žen také využilo možnosti zůstat s dítětem doma delší dobu. V současné době tak musí české ženy řešit, zda a kdy se po narození dítěte budou moci vrátit do zaměstnání. V případě, že pro ně nebudou ať již finančně nebo z jiného důvodu jesle či mateřské školy dostupné jedinými dalšími řešeními jsou babičky či placené chůvy, které by se o dítě postaraly.

Graf č. 3 - Míra souhlasu s výrokem: „Nic proti zaměstnání, ale většina žen stejně touží po domově a dětech“ dle genderu (v %)

Zdroj: Čermáková Marie: *Rodina a mění se gender role*, Sou AV ČR 1997

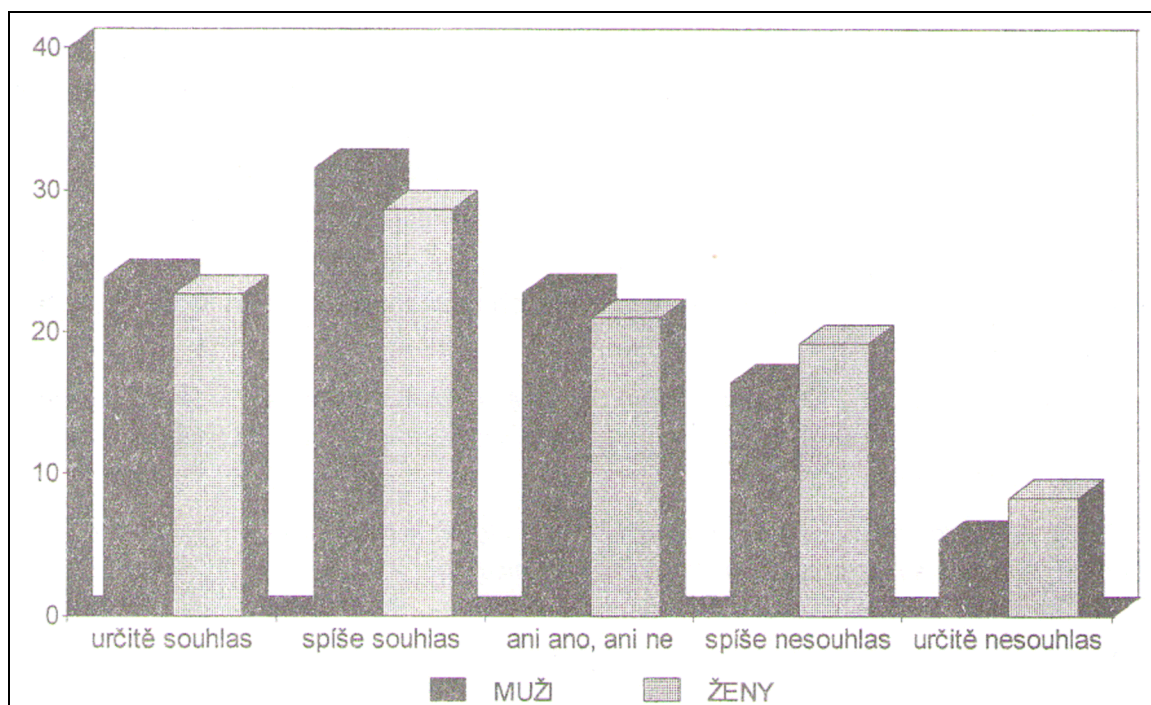
V dnešní době se reálně česká rodina již posunula dále a muži již nestojí zcela stranou. K tomu mimo jiné přispělo zavedení institutu rodičovské dovolené⁵ pro muže (nejprve byl v 90. letech přejmenován mateřský příspěvek na rodičovský a od roku 2001 byla další mateřská péče nahrazena rodičovskou dovolenou a byla zpřístupněna pro obě pohlaví), a to i přes fakt, že většina mužů i nadále spatřuje zdroj své realizace a upevnění identity především v práci. Čas, který muži v práci stráví, pak z hlediska rodiny chápou jako čas, který jí věnují formou finančního přínosu. Muži – otcové - jsou dnes i pod dohledem státu, který kontroluje jejich výkon otcovství prostřednictvím různých zákonů. Tato kontrola přináší i negativní důsledky, které vedou k tomu, že muži jsou často obviňováni ze slabosti a neschopnosti, protože jako otcové jsou často v rodinách

⁵ Institut rodičovské dovolené, který je zpravidla méně finančně kompenzován než mateřská dovolená, a je přístupná oběma rodičům, byl poprvé zaveden v roce 1974 ve Švédsku (*Parentel Insurance Act*). Maříková, Radimská, 2003

nepřítomní. U mužů se ve vztahu k dětem očekává méně, než u žen, protože žena je stále považována za „hlavního rodiče“, a tak se muži více orientují na práci.

Problémy, které z těchto nerovností ve vnímání různých rolí v rodině vyvstávají jsou patrné zejména tehdy, když se žena - matka rozhodne svého postavení využít, mužům – otcům pak chybí ve vztahu k dětem jakákoli autorita. Žena je totiž společností nahlížena jako „plně komplexní“ bytost, která zvládne rodinu i péči o dítě zároveň, na rozdíl od muže, u kterého se předpokládá, že nezvládne ani rodinný provoz ani plnou odpovědnost za výchovu dětí a péči o ně.

Graf č. 4 - Míra souhlasu s výrokem: „Má muž vydělávat a žena se starat o domácnost?“ dle genderu (v %)

Zdroj: Čermáková Marie: *Rodina a měnící se gender role*, Soú AV ČR 1997

Výše uvedené faktory, kterými jsem se v této kapitole zabývala, musíme nepochybně mít stále na mysli, pokud se chceme tématem odkládání mateřství dále zabývat. Bez jejich přiblížení a uvědomění si jejich souvislostí by pravděpodobně nebylo možné nahlížet toto téma nejen jako samostatně stojící fenomén dnešní doby, ale především jako téma, které je nutně zasazeno do širšího kontextu sociodemografických údajů.

3. NÁZORY NA ÚLOHU RODIČOVSTVÍ VE SPOLEČNOSTI

Není pochyb o tom, že rodičovství, které je podmíněno existencí dítěte, je pro společnost nezbytné zejména z hlediska jejího zachování. Mít dítě a stát se rodičem bylo vždy neodmyslitelnou součástí lidského života. Děti představují v naší společnosti však především emocionální hodnotu. Pokud je manželství neplodné, mlčky se předpokládá, že je tomu tak ze zdravotních důvodů, a že jeden z potencionálních rodičů zkrátka dítě mít nemůže. Mít dítě a stát se rodičem se ve společnosti považuje za *normální*. „Normální je to, co převažuje“ (Hašková, Zamykalová, 2006, str. 3). A my toto tvrzení podvědomě přijímáme a jeho prostřednictvím vnímáme a posuzujeme naše okolí.

Na tomto místě je vhodné nejprve si položit otázku, co vlastně lidi vede k tomu, že chtějí mít děti. Jak poznamenává Rabušic (2001) ve své knize: „Pokud bychom hledali speciální instinkt pro plození dětí, nenašli bychom jej, neboť sám o sobě neexistuje. (...) Není totiž přítomen ani v živočišné říši. Tam stačí aby zvířata byla vybavena silným instinktem pro sexuální aktivitu, což spolu s mechanismem, který jim velí ochraňovat, a nepožírat vlastní mláďata, naprosto postačuje“. Myšlenku autor dále rozvádí a poukazuje na fakt, že člověk, který má možnost využít prostředků, které ho ochrání před nechtěným početím, může využívat předností, které mu nabízí sexuální život, aniž by musel na svět přivést své potomky (Rabušic, 2001, str. 150-151). V důsledku této možnosti, a také v důsledku mnohem větších příležitostí seberealizace tak přibývá lidí, jedinců i párů, kteří se v životě rozhodnou pro dobrovolnou bezdětnost.

Ne každá forma rodičovství je však považována za správnou a ideální, tedy za takovou, která určuje společenskou normu, jak uvádí Hašková se Zamykalovou (2006). Ve své studii poukazují na fakt, že dochází k jakési hierarchizaci rodičovství. Nejvýše na pomyslném žebříčku stojí rodičovství biologické a genetické, za ním stojí rodičovství realizované pomocí asistované reprodukce (i s dopomocí dárcovských gamet, přičemž rozhodující je zážitek těhotenství a porodu). Ještě dále stojí adopce a za touto formou rodičovství pak nalezneme pěstounství.

Podíváme-li se však blíže na formu rodiny, zjistíme, že „...rodina, o kterou bychom měli usilovat, je dvoudětná“ (Hašková, Zamykalová, 2006, str. 6). Důraz na model dvoudětné rodiny je patrný i v průzkumu, který představil M. Kučera (2000). Na základě výsledků se dozvídáme, že 73,1 % mužů a 71,2 % žen plánuje mít rodinu se dvěma dětmi (Fialová, Hamplová, Kučera, Vymětalová, 2000). Menší procento žen v tomto ohledu je patrně z důvodu toho, že ženy si více, než muži, uvědomují, jaký dopad bude mít na jejich pracovní i osobní život narození dítěte. Tento ideál dvoudětné rodiny je možné nalézt nejen v myslích žen a mužů, ale především je nám každodenně předkládán obraz „dokonalé fungující rodiny“ v médiích, a tato rodina je představována rodiči se dvěma dětmi, nejlépe s chlapcem a dívkou.

3.1. MATEŘSTVÍ A OTCOVSTVÍ

Zdá se, že v otázkách rodičovství je mnohem více spojováno mateřství se ženami, než otcovství s muži. Kde má tato představa svůj původ? O existenci mateřského instinktu, který by měl především ženy vést k tomu, aby počaly dítě, a o který se lidé tak rádi opírají, se však také pochybuje. Elisabeth Badinterová (1998) spolu s dalšími vědci a vědkyněmi, především pak s těmi, kteří a které zastávají feministické přístupy, považují mateřský instinkt za sociální konstrukt, což Badinterová dokazuje na ilustraci vývoje mateřské lásky (cit. dle Rabušic, 2001). Není tajemstvím, že mateřská láska, která zejména ve dvacátém století zaujala v západní kultuře neotřesitelnou pozici, se ve větším měřítku objevila až na konci 18.století. Ještě v 17. století byly ženy vyzývány k tomu, aby, pokud si to mohou dovolit, posílaly své děti ke kojným. To ovšem silný vliv kultu mateřské lásky v současné populaci nezmírňuje. Právě naopak. Představa o ženě, která je vedena mateřským instinktem spolu s biologickými funkcemi, které jí jsou vlastní (těhotenství, porod a kojení), ženu samotnou přivedla do jakési pasti společenské ideologie. Jak poznamenává Badinterová: „Z toho, že žena může být matkou, se vyvodilo, že musí být matkou a že své štěstí nemůže nalézt jinde než v mateřství“ (cit. dle Rabušic, 2001, str. 153). Tyto představy, které ženu poutají k rodině, přetrvávají dodnes, jak se můžeme přesvědčit také v tabulce č.3. Přesto, že je rodičovství velmi ceněno mezi českými muži i ženami ⁶, tak obě pohlaví připisují větší důležitost tomu, jakou hraje mateřství v životě roli pro ženu, než otcovství pro muže. Muž je stále více spojován s kariérou a zaměstnáním, žena naopak s domácností a rodinou.

Tabulka č.3 – Charakteristika úspěšného muže a ženy očima veřejnosti: Důležitost dosažení významného postavení v zaměstnání a harmonické rodiny pro „úspěšného“ muže a ženu (v %)

	rozhodně důležité	spíše důležité	ani důležité, ani nedůležité	spíše nedůležité	rozhodně nedůležité	neví
A: úspěšný muž – zaměstnání	37	43	14	5	1	0
B: úspěšný muž – rodina	50	39	7	3	0	1
C: úspěšná žena – zaměstnání	16	35	32	14	2	1
D: úspěšná žena - rodina	66	29	3	1	0	1

Zdroj: B04. N = 1040. Poznámky: U reakcí respondentů na výroky A a C a na výroky B a D byl prokázán statisticky signifikantní rozdíl (Sig. < 0.05). Ve výzkumu B04 byla zjišťována také důležitost „úspěšné harmonizace práce a rodiny“ (Sig. < 0.05) a „jiných faktorů“ (Sig. > 0.05) pro definici „úspěšnosti“ muže a ženy.

Zdroj: *Rodičovství a bezdětnost očima českých mužů a žen, Hašková, 2004*

Ženám tedy, dá se říci tradičně, přisuzujeme roli, která v sobě zahrnuje péči o domov a rodinu, a v níž pro zaměstnání nebo pro seberealizaci ženy jinde než v rodinném prostředí není příliš místa. Proto se také (dosud) bezdětné třicátnice mnohem častěji než

⁶ S výrokem: „Sledovat, jak děti rostou, je největší radost v životě“ souhlasilo v r.2002 89,6% respondentů a zároveň s výrokem: „Lidé, kteří nikdy neměli děti, vedou prázdný život“ souhlasilo v r. 2002 52,4 %. Zdroj: *ISSP 2002 dle Chaloupková, Šalamounová, 2004*

jejich mužské protějšky střetávají s otázkami, které se týkají právě jejich bezdětnosti. Celý tento proces navíc umocňuje představa tikajících biologických hodin, která bezdětnou třicetiletou ženu nutí obhajovat svá rozhodnutí, proč ještě nemá rodinu, popřípadě, proč se stát rodičem nechce. Muži mají oproti ženám nespornou výhodu v tom, že se mohou stát otcem i v mnohem vyšším věku než ženy matkou. Bezdětné ženy a muži se pak ocitají v tíživé situaci, ve které musí čelit tlaku ze strany svého okolí. Často jsou těmi, kdo nejvíce naléhá, aby tito jedinci založili rodinu, jejich rodiče.

Přestože feministická hnutí ukázala, že mateřství s sebou nepřináší ženě jen radosti a snažila se o jeho demytizaci, v médiích a ve společnosti obecně je mateřství stále považováno za něco posvátného. K této představě však nepřispívají jen časopisy pro maminky, reklamy a pořady v televizi, její příčiny můžeme nalézt také v psychoanalýze. Tento vědní obor přišel s představou, která se brzy zažila a přetvořila se v jistý stereotyp, o tom, že žena, která je bezdětná je velmi náchylná k tomu stát se neurotickou. Rodičovství je v psychoanalýze považováno za přirozený vývoj člověka, a je nezbytným stádiem k tomu, aby se jedinec stal skrze „normální“ vývoj plně dospělým. Přesněji řečeno, předobrazem takového vývoje je heterosexuální žena, která je matkou nebo heterosexuální muž, který je otcem. Představa o neurotické ženě je tematizována Estellou Weldonovou v knize *Mother, Madonna, Whore*, kde však autorka neodkazuje k ženě bezdětné, ale naopak poukazuje na problémy v psychologii žen, které se staly matkami. Rovněž se přiklání k názoru, že západní společnosti mateřství příliš mytizují a že mateřská láska je v nich představována jako něco, co zastře všechny těžkosti, se kterými se ženy s dětmi musejí potýkat, a dále, že je tento instinkt vlastní každé ženě, která se stane matkou (Weldonová, 1988).

Idealizace mateřství je také spojena s institutem mateřské dovolené, který je zavádějící již svým názvem. Slovo „dovolená“ v sobě totiž implikuje představu volného času. Mateřská a rodičovská dovolená však s sebou přináší jistý rozpor. Přestože je, jak jsem již výše zmínila, mateřská dovolená silně idealizována, v očích společnosti jí je přiřknut velmi nízký status. Ale pouze, jedná-li se o ženy, které jsou do ní zapojeny. Pokud je na rodičovské dovolené muž, obvykle si tím vyslouží obdiv okolí, protože zvládl tuto náročnou roli. Naopak žena, která zůstala v zaměstnání a o dítě se stará její muž, je považována, za „krkavčí matku“, která se dostatečně svému dítěti nevěnuje, což je znakem jejího selhání. Je možné, že důvodem pro obdivování otců na rodičovské dovolené je fakt, že tito muži, kteří se spolu se svými ženami dohodli na tom, že to budou oni, kdo zůstanou s dětmi doma, jsou prozatím v české společnosti víceméně výjimkou. Podle Nešporové (2006) tvoří otcové, využívající rodičovskou dovolenou pouhé 1-3% ze všech osob. Normy, které jsou ve společnosti zakořeněny však otcům, kteří by chtěli o své dítě celodenně pečovat příliš nepřejí. Nešporová dále ve své práci poznamenává:

„Zhruba 62 % matek dětí mladších deseti let by nesouhlasilo s tím, aby jejich partner zůstal doma a celodenně pečoval o dítě formou rodičovské dovolené. Souhlas by svému partnerovi poskytlo pouze 26 % dotázaných žen. Zbýlých 12 % nevědělo, zda by umožnilo svému partnerovi, aby využil rodičovskou dovolenou. Tento výsledek svědčí o tom, že malá četnost mužů pečujících o malé děti není způsobena pouze jejich vlastním rozhodnutím, ale do značné míry se na ní podílí i postoj partnerky. Vysokoškolačky jsou přitom nejotevřenější a jsou nejčastěji ochotné souhlasit s tím, aby jejich partner zůstal doma a pečoval o dítě (35%), zatímco ženy s nejnižším vzděláním by to nejčastěji svým partnerům „rozhodně nepovolily“ (Nešporová, 2006).

Výše uvedené poznatky z práce Nešporové (2006) jasně ukazují, že samy ženy mají tendenci k tomu odrazovat od rodičovské dovolené své muže v domnění, že ony tuto úlohu zvládnou lépe. Přijímají tak stereotypní diskurz, který v naší společnosti převažuje. Mateřství tedy svoji neotřesitelnou pozici zdá se, že v blízké budoucnosti neztratí a ženy, které mají odlišnou představu o životě, tak budou muset i nadále čelit tlakům z okolí.

4. DŮVODY PROČ MLADÍ LIDÉ ODKLÁDAJÍ ZALOŽENÍ RODINY

K odkládání založení rodiny do stále vyššího věku dochází v západních společnostech již téměř třicet let a stalo se tak jednou z nejdůležitějších charakteristik vzorců chování vyspělých společností. To co, však vede mladé lidi k tomu, aby zakládali rodinu stále později v sobě zahrnuje více faktorů.

Podle Lesthaeghea (2001:17-18) můžeme tyto faktory rozdělit do dvou skupin. První skupinu označil jako obecné faktory (general factors) a zahrnuje mezi ně:

- 1) nárůst vzdělanosti u žen a dosažení ekonomické autonomie
- 2) zvyšující se a vysoké nároky na spotřebu, které posilují nutnost druhého příjmu v domácnosti a zároveň nezbytnou účast žen na pracovním trhu
- 3) narůstající investice obou pohlaví na vývoj a uplatnění v zaměstnání spolu se nárůstem konkurence na pracovišti
- 4) narůstající „post-materialistické“ rysy, mezi něž patří seberealizace, etická autonomie, svoboda volby a tolerance nekonvenčních způsobů života
- 5) vyšší tlak na kvalitu života společně se vzrůstajícími zálibami ve volném čase
- 6) ústup od nezvratitelných závazků a touha po udržení „otevřené budoucnosti“
- 7) zvyšující se pravděpodobnost odloučení se a rozvodu a z toho důvodu větší obezřetnost při „investování do identity“

Druhou skupinu faktorů autor nazval faktory určované zemí výskytu (country-specified factors). Těmi jsou:

- 1) geografická mobilita mladých dospělých lidí v rámci vzdělání
- 2) nedostatečná schopnost státní podpory pro studenty ve formě uplatnění na trhu práce, vybavení domácností, a podpora přepravy
- 3) flexibilita trhu práce, včetně možností práce na částečný úvazek
- 4) nezaměstnanost mladých lidí
- 5) jistota minimálního příjmu
- 6) náklady na bydlení a jeho dostupnost
- 7) dostupnost kontraceptivních metod a jejich střídání; přístup k interrupcím (Lesthaeghe⁷, cit. dle Sobotka, 2004).

Sobotka (2004) vidí jako rozhodující při odkládání rodičovství následující činitele. Za prvé uvádí vliv školní docházky a poznamenává, že až polovina lidí ve věku 20-24 let studuje, či alespoň částečně studuje. Například v Dánsku, Finsku a ve Francii se počet těchto studujících vyšplhal až na 50-55%. Pro mladé lidi je školní docházka neslučitelná se založením rodiny, nemají dostatek finančních zdrojů ani zajištěnou budoucnost. Jako další uvádí konflikt mezi zaměstnáním a mateřstvím u žen. Nedostatek pracovních nabídek s flexibilní pracovní dobou, dostupnost péče o děti a politika přijímání nových

⁷ Překlad autorky z angl. originálu: Sobotka, *Postponement of Childbearing and Low Fertility in Europe, 2004*

pracovních sil firmami pracující matky s dětmi příliš nepodporuje. Jako další příčiny toho, proč mladí lidé odkládají stát se rodiči, a v nichž se s Lesthaeghem shoduje, je nezaměstnanost, nejistota ohledně ekonomických podmínek, které nezbytně ovlivňují načasování porodu. Dále uvádí přeměnu, kterou prošla jak rodina, tak soužití partnerů a jev, který nazývá „kontraktivní revolucí“ (Sobotka, 2004).

Podíváme-li se na tuto problematiku z jiného úhlu pohledu, vidíme, spolu s Haškovou a Zamykalovou (2006), že ženy, které jsou dosud bezdětné se snaží dostat ideálu správného mateřství. Ideál správného mateřství, který v sobě mimo jiné zahrnuje to, aby žena byla nejen dobrou matkou, ale aby také dosáhla jistého úspěchu v zaměstnání, které ji přinese dostatek finančních prostředků, je tím o co tyto ženy usilují. A právě proto, že je pro ně této představě, která je zakořeněna ve společnosti, a kterou většina z nich přijala za svou, tak těžké dosáhnout, tak odkládají stát se matkou. Toto jejich odkládání je mnohdy přivede k tomu, že se začlení do skupiny nedobrovolně bezdětných. Autorky na tomto místě dále uvádějí, že ženy nesou v očích veřejnosti za svou, byť nedobrovolnou, bezdětnost více viny než muži, u kterých se na bezdětnost nahlíží jako na nepřejícnost přírody nebo osudu (Hašková, Zamykalová, 2006).

Rabušic (2001) si otázku pokládá ještě jinak, a to z hlediska fertility - Proč se rodí málo dětí? A v zápětí si také odpovídá, že na základě českých demografických analýz můžeme příčinu toho, že se rodí málo dětí nalézt v nízké sňatečnosti. Jak jsem uvedla výše, podle Rabušice sňatek především u žen ztrácí atraktivitu, kterou pro ně představoval dříve. Tudíž do něj vstupují později, po pečlivém výběru partnera. Analogicky k tomu oddalují i porod prvního dítěte.

Pokud se za tímto tématem ohlédneme, můžeme v postojích různých autorů nalézt některé společné ukazatele které podle nich ovlivňují mladé lidi v tom, kdy založit rodinu a počít první dítě. Tím prvním je zajisté nárůst zaměstnanosti žen, který jsem tematizovala již v předchozí kapitole. Tím druhým společným faktorem, který se objevuje u všech autorů, byť v různých podobách, je role ekonomických podmínek, které jsou nezbytnou podmínkou pro možnost společného soužití a rozhodnutí o počtu potomka.

5. „IDEÁLNÍ“ VĚK PRO ZALOŽENÍ RODINY – podle názorů zjištěných v české populaci

Z výše uvedených demografických údajů již víme, že věk žen i mužů v době narození prvního dítěte se za několik posledních let bezpochyby zvyšuje. Jak ale lidé vnímají, kdy je nejvhodnější věk pro založení rodiny? Jaké mají názory na „ideální“ věk pro to, stát se rodiči?

Na základě závěrů podle M. Kučery (2000) zjišťujeme, že mladí lidé uvádí jako ideální průměrný věk ženy (podle žen samotných) při prvním porodu 24,5 roku, u muže (podle mužů) pak 28 let. Ženy nejčastěji volily při odpovídání věk 25 let. Muži nejvíce uváděly věk 30 let a tyto údaje v zásadě odpovídaly údajům pro nejvhodnější věk pro uzavření manželství. Podle Kučery tak mladí lidé plně nepřijímají změny, které nastaly v demografickém chování obyvatelstva a spíše se svými názory přiklání k situaci v letech šedesátých až osmdesátých. Na základě toho samého průzkumu se také dozvídáme, jaké představy měli mladí lidé o tom, kdy nejpozději je přijatelné pořídit si poslední dítě. Nejzazší věk ženy by se podle respondentek měl pohybovat v rozmezí 30 – 35 let, nejzazší věk muže podle respondentů 35 – 40 let (Fialová, Hamplová, Kučera, Vymětalová, 2000).

Podle závěrů na základě výzkumu z roku 2004, které nám předkládá Hašková (2004) můžeme dostupné informace porovnat a vidíme, že se názory české populace na časování rodičovství během posledních několika let příliš nezměnily. Lidé ve věkové skupině 20 – 29 let uváděly za ideální věk ženy při prvním porodu 25 let, u muže 28 let. Hašková však uvádí, že názory respondentů a respondentek se odlišovaly v závislosti jak na věku, tak na úrovni dosaženého vzdělání dotazovaných: „...ideální věk ženy při porodu prvního dítěte je podle respondentů a respondentek 20 - 29letých v průměru 24,9 let (ideální věk muže 28,1 let), zatímco podle respondentů a respondentek starších 59 let je to v průměru 23,1 let (ideální věk muže 27,7 let). Obdobně podle respondentů a respondentek s neúplným základním vzděláním je ideální věk ženy při porodu prvního dítěte v průměru 23,4 let (ideální věk muže 26,8 let), zatímco podle respondentů a respondentek s vyšším než středoškolským vzděláním je to v průměru 24,8 let (ideální věk muže 28,3 let)“ (Hašková, 2004, str. 13 - 14). Mladí lidé tedy většinou chtějí založit rodinu až poté, co získají určité postavení, a vybudují zázemí pro své dítě.

Důvodem, který mě přivedl k tomu, vybrat pro následující rozhovory ženy ve věku třiceti let a výše je fakt, že se toto období dá považovat, a je považováno, za určitý zlom v plánování rodičovství. Jak předkládá Hawkesová je doba kolem třiceti let „...doba, kdy se odpovědnost plánování rodičovství a užívání antikoncepce pomalu začíná měnit na nezodpovědnost tváří v tvář rizikům spojených s pokusy o početí ve vyšším věku“ (cit.

dle Hašková, Zamykalová, 2006, str. 15). Zdravotní rizika těhotných žen, kterým je nad třicet let zmiňují i lékaři a zdravotní sestry.

Jaké názory panují mezi ženami v české společnosti je možné ilustrovat na několika následujících příspěvcích z internetové diskuse „Kdy mít dítě?“ (dostupné na adrese: <http://www.zena-in.cz/rubrika.asp?idc=8782&id=2>).

„Nejradši bych se dostala na vysokou, pak ještě pár let pracovala a cestovala. No, dítě až tak ve třiceti. Jo a pokud bych náhodou otěhotněla dřív, tak si to samozřejmě nechám, to je jasné.“ (Studentka gymnázia, 19 let)

„Učím třetí rok a už na tom pracujeme. Myslím, že do třiceti bychom to měli zvládnout.“ (Učitelka gymnázia, 27 let)

„Děti mám ráda, ale nechci přivést dítě do tohoto světa. Je to nezodpovědnost vůči tomu tvorečkovi. Takže zatím dítě nechci.“ (Absolventka právnické fakulty, nyní lektorka, 30 let)

„Chtěla jsem si nejdřív pořádně užít života. Takže jsem v třidvaceti šla na potrat. Dítě jsem ještě nechtěla. Když mi bylo o deset víc, začaly mi zběsile tikat biologické hodiny. Teď je mi 40, běhám po doktorech a pomalu mi začíná být jasné, že dítě mít nebudu. Kdybych tak mohla vrátit čas...“ (Účetní, 40 let)

„Vdávala jsem se ve dvaceti a samozřejmě jsem hned chtěla dítě. Tenkrát to byl nejlepší věk. Jenže jsem měla nějaké zdravotní problémy, takže se Michal narodil, až když mi bylo 28. Dneska si myslím, že to bylo dobře, určitě jsem si to víc "vychutnala" než jako dvacetiletá holka.“ (Prodavačka, 48 let)

„Je jasné, že z hlediska fyziologického je lepší, když žena rodí ve dvaceti než ve třiceti nebo později. Jenže ono to má ještě spoustu dalších hledisek. Partner, práce, bydlení. Takže je těžké jednoznačně říct, kdy je ten nejvhodnější věk. Rozhodně by to ale mělo být do těch třiceti. Pak se s každým rokem zvyšují zdravotní rizika.“ (Ženská sestra, 45 let)

Z výše uvedených příspěvků je zřejmé, že dnešní mladé ženy si zdravotní rizika jistě uvědomují, ale rodičovství i tak odkládají. A to nejen ženy, které již v tomto věku jsou, ale i dívky, které o rodině teprve uvažují: „Já sama ovšem dítě dřív než ve třiceti nechci a bez mučení přiznávám, že je to ze sobeckých důvodů. Chci vystudovat, zajistit si určité společenské postavení a cestovat. A to s dítětem není tak lehké. I přes všechna rizika vím, že kdybych v nejbližší době otěhotněla, potrat by byl pro mě jediným řešením“ (Free, 25.7.2004).

Další „riziko“, které může ve spojitosti s plánováním rodiny nastat po třicítce, zmiňuje účastnice Koldice: „Myslím, že pár mých kamarádek (nad 30let) , jsou už ve fázi, kdy se jim výhodný a pohodlný život nechce měnit - a mimi oddalují nebo jim je hloupý přiznat, že ho z těchto důvodů nechtějí. Takže z mého osobního pohledu - možná mít to mimčo dřív a být pak dříve zase práceschopná - dokud má ještě člověk síly. Jo a ještě něco -

jinak se člověku ponocuje ve dvaceti, než po třicítce - a že toho ponocování u miminka je dost... Takže i fyzicky je to naprogramovaný na mladší věk. Ale ať každý koná, jak myslí, zobecnit se to nedá. Zase kam to miminko přinést z porodnice, když chybí bydlení ???..." (Koldice, 27.2.2005).

Na základě těchto výroků, které se v diskusi objevily můžeme konstatovat, že tyto ženy v zásadě podporují tvrzení Haškové (2006) o rozdílech v postojích, které jsou způsobeny věkem žen. Mladé ženy tak plánují narození prvního potomka později, ženy, kterým je (v této diskusi) nad 40 let, se na problém dívají poněkud jiným pohledem, a za vhodný věk pro narození dítěte považují věk do třiceti let. V příspěvcích, které jsem výše uvedla je také zmiňován jev, který není v dnešní společnosti ojedinělý, a tím je rozhodnutí žen pro trvalou bezdětnost, či bezdětnost způsobená zdravotními problémy v důsledku oddalování mateřství, o které hovoří také účastnice diskuse, čtyřicetiletá účetní. „Ideální“ věk, který by byl přijímán všemi věkovými kategoriemi žen i mužů, samozřejmě neexistuje, avšak při souhrnu veškerých uvedených údajů je možné vyvodit jistý závěr, a totiž, že, podle zmíněných názorů, je nejvhodnější z hlediska žen porodit své první dítě do třiceti let věku.

S ohledem na aktuální diskusi na zvolené téma, která probíhá v odborné komunitě ve světě i v českém prostředí, lze formulovat následující hypotézy. Zvyšování věku vstupu do manželství nepochybně ovlivňuje načasování porodu prvního dítěte, a tím se věk žen – prvorodiček posouvá ke stále vyšší hranici. Ženy, jež mají plný přístup ke vzdělání, mají možnost realizovat sebe sama v zaměstnání a vybudovat si kariéru, popřípadě si jejich vstup do zaměstnání vynutí udržení životního standardu, což je další důvod, který je vede k oddalování mateřství. Otevření možností, které se jim nabízejí je také nenutí k tomu, aby se nutně realizovaly v mateřství a v rodinné oblasti. Některé tak budou volit život bezdětnost, jiné budou mateřství tak dlouho oddalovat, až jej neuskuteční.

EMPIRICKÉ VÝZKUMY K TEMATICE

6. FORMULACE VÝZKUMNÝCH OTÁZEK

Na základě údajů z předchozí, teoretické části práce je patrné, že téma odkládání mateřství do pozdějšího věku u žen je v dnešní společnosti téma aktuální a je také jedním z nejvýznamnějších faktorů, který spolu s odkládáním vstupu do manželství ovlivňuje demografické a reprodukční chování populace. Toto chování může také vést v důsledku k neuskutečnění jak manželství tak i rodičovství.

Proto se při rozhovorech se svými komunikačními partnerkami zaměřím na následující otázky. Jaké jsou životní strategie žen, které odkládají mateřství? Jaké důvody je vedou k rozhodnutí pro odložení rodiny? Chápou svá rozhodnutí jako vymykající se normám ve společnosti? Pociťují vnější tlak na založení rodiny ze strany bezprostředního okolí a ze strany společnosti? Vnímají rozdílné názory na úlohu rodičovství v životě ženy a muže? V této souvislosti se také zaměřím na převládající stereotypy a předsudky, které se týkají rozdělení genderových rolí ve společnosti, a pokusím se je tematizovat a poukázat na to, jak je tyto ženy vnímají. Ženy, které odkládají mateřství se setkávají zejména s tím, že jsou označovány za sobecké, za kariéristky, které se nechtějí vzdát vlastního pohodlí a finančních prostředků ve prospěch dítěte. Jak tedy vybrané ženy vnímají samy sebe?

7. POUŽITÁ METODIKA VÝZKUMU

Úvodní část práce představila fenomén odkládání mateřství v širších sociodemografických souvislostech. Ve druhé, praktické části bakalářské práce se věnuji případové studii, založené na analýze provedených rozhovorů se čtyřmi komunikačními partnerkami, které byly ochotny mi rozhovor poskytnout. Komunikační partnerky byly vybrány na základě následujících společných ukazatelů, které měly zaručit co největší homogenitu účelového vzorku: všechny ženy žijí trvale v Praze, jsou zaměstnané, mají stálého partnera (žijí v heterosexuálním vztahu více než pět let), jsou ve věku přes třicet let (v rozmezí třicet až třicet tři let), nemají dosud děti, ale do budoucna je plánují, mají dokončené střední vzdělání s maturitou.

Vzhledem k tomu, že se jedná o případovou studii, uvědomuji si, že není možné získané závěry zobecnit na celou populaci českých mladých žen. Nízkou reliabilitu, kterou se případová studie vyznačuje, naopak jistým způsobem vynahrazuje vysoká míra validity. Mým záměrem je tedy čtenářům a čtenářkám přiblížit postoje a názory těchto konkrétních žen, které se v dané situaci nyní ocitají.

Rozhovory s vybranými ženami jsem prováděla osobně s pomocí připraveného seznamu témat, na která jsem se chtěla v rozhovoru zaměřit. Jednalo se o polostrukturované rozhovory, přičemž k dispozici mi byl jistý návod, na kterém jsem měla předem připravena témata, která jsem chtěla ve své práci tematizovat. Návod mi posloužil především k tomu, abych v průběhu rozhovorů s komunikačními partnerkami nevynechala žádnou z oblastí, které jsem chtěla postihnout. Polostrukturovaný rozhovor na rozdíl od rozhovoru standardizovaného ponechal komunikačním partnerkám volnost při odpovídání. Dále také předpokládá menší pravděpodobnost, že došlo ke zkreslení odpovědí v důsledku nesprávně položených, předem daných otázek. Samotné rozhovory probíhaly tak, že otázky, které jsem kladla většinou vyplynuly volně v průběhu rozhovoru. Samozřejmě záleželo především na ochotě informátorek na danou otázku odpovědět. Návod, který jsem měla k dispozici mi také vypomohl při následném vyhodnocování získaných informací.

Před zahájením rozhovorů, v rámci prvních kontaktů, jsem komunikačním partnerkám předložila k pročtení a k podpisu informovaný souhlas s poskytnutím rozhovoru. Jedna z dotazovaných žen mi povolila zaznamenávat si průběh rozhovoru na diktafon, další tři tento způsob zdvořile odmítly s odůvodněním, že se jedná o jejich osobní výpovědi na citlivé téma a především, že by se také nemusely být schopny při rozhovoru plně uvolnit. V průběhu rozhovoru jsem si tedy zapisovala tzv. „field notes“, neboli terénní poznámky, a také poznámky týkající se průběhu rozhovoru obecně, ve kterých jsem se snažila zachytit zejména pocity informátorky a její reakce. Rozhovory se třemi komunikačními

partnerkami byly provedeny v jejich bytě, vzhledem k tomu, že se jednalo o ženy z okruhu mých známých. S čtvrtou komunikační partnerkou jsem se sešla v kavárně.

Při přepisu rozhovorů jsem postupovala tak, že jsem v rámci srozumitelnosti oprostila text od přebytečných výrazů – například citoslovcí, nedokončených vět a některých opakujících se slovních spojení, v zájmu toho, že pro cíl práce byl důležitý především samotný obsah výpovědí komunikačních partnerek. Dále jsem pro zachování návaznosti výpovědí vynechala některé z pasáží rozhovoru, které nebyly pro daný účel podstatné a nesovisely přímo s tématem (například dotazy „organizačního“ charakteru ze strany informátorky) a tudíž nebyly pro následnou analýzu důležité. Jedná se tedy o selektivní přepis rozhovoru. Přepsané rozhovory byly všem komunikačním partnerkám předloženy ke schválení. V zájmu nezbytného zachování anonymity mých komunikačních partnerek byla pozměněna jejich křestní jména pomocí náhodného výběru z kalendáře.

Pro lepší srozumitelnost při čtení přepisovaného rozhovoru, jsem rozhovory opatřila vlastní komentovanou transkripcí:

... kratší pauza

() delší pauza

(!) zdůraznění informace

(smích) smích

8. JAK VNÍMAJÍ ODKLÁDÁNÍ MATEŘSTVÍ DOSUD BEZDĚTNÉ ŽENY ŽIJÍCÍ V ČESKÉ REPUBLICĚ

Rozhovory jsem prováděla se čtyřmi komunikačními partnerkami, kterým je přes 30 let, a které chtějí v budoucnu založit rodinu. Všechny ženy žijí v Praze, jsou zaměstnané na plný pracovní úvazek, žijí v dlouhodobém heterosexuálním vztahu.

První komunikační partnerkou mi byla Alena. Aleně je třicet let a se svým přítelem je 12 let, ve společné domácnosti spolu žijí šestým rokem. V době rozhovoru ji zbývaly dva týdny do plánované svatby. Pracuje v mezinárodní reklamní agentuře na pozici produkční. Byt, ve kterém žijí není zatížen hypotékou.

Druhou ženou je Tereza. Tereze je 32 let a pracuje v obchodě. S přítelem žijí 8 let ve vlastním bytě, na rozdíl od Aleny o svatbě zatím neuvažuje, o dítěti však ano.

Hanka je třetí komunikační partnerkou. Je jí 30 let a s partnerem žije 5,5 roku. V jedné domácnosti žijí 3 roky a splácejí hypotéku na byt. Pracuje jako koordinátorka v call centru pro nadnárodní společnost.

Poslední z vybraných žen je Kristýna. Kristýně je 33 let, pracuje stejně jako Tereza v obchodě. S partnerem je 13 let, z toho sedmým rokem žijí ve společné domácnosti.

Všechny mé komunikační partnerky plánují v blízké době založení rodiny, avšak jejich životní strategie se v jistých ohledech liší. Ráda bych tyto jejich strategie přiblížila a poukázala na to, co mají společného a v čem se naopak odlišují.

Nejprve jsem se ve své analýze zaměřila na to, jak vnímají mé komunikační partnerky samy sebe ve vztahu k mateřství. Alena, Tereza, Hanka i Kristýna dítě plánují, avšak všechny o tomto životním kroku uvažují v zásadě neurčitě. Neplánují stát se matkami v nejbližší době, spíše o mateřství hovoří do budoucna, toto téma odsouvají „na později“. V jejich odpovědích, kdy hovoří o potomcích se často objevují výrazy jako „jednou“, „v budoucnu“, a také spojení „až přijde čas“. Nejlépe tento jejich postoj vystihují slova Hanky: *„Musí to prostě přijít samo, to, že to dítě chci. Nesmí to být nucený“*.

Tereza (32 let) ve své odpovědi uvažuje následně: *„Vím, že ty děti jednou mít chci, ale nevím, jestli už teď. Nevím, jestli už se na to cítím“*. Zároveň s tímto tvrzením však zmiňuje jistou obavu z toho, že by nemusela poznat, kdy přijde ta správná doba na to, stát se matkou: *„Zas na druhou stranu, jak to poznám? To že se na to cítím, nebo ne? Co když nic takovýho jako ten správný pocit nepřijde? Je to těžký ... ale takhle o tom vlastně vůbec neuvažuju. Říkám si, že až to přijde, tak to přijde, že přece poznám, že už je ta doba na to mít ho ... nebo ne?“. Podobné úvahy, ve kterých je možné zaznamenat obavy z toho, že žena nepozná, kdy je připravena na mateřství, jaké je možné sledovat v odpovědích Terezy jsem již u žádné informátorky nezaznamenala. Jistá shoda*

v uvažování byla naopak patrná z výpovědí Kristýny (33 let) a Aleny (30 let), které, jak samy tvrdí, se nacházejí v životním období, kdy s partnerem potomka plánují. Kristýna to ilustruje následujícím způsobem: „*Takže vlastně až teď, když už jsem v té práci docela dlouho, tak si říkám, že co víc bych chtěla, na co ještě čekáme?...Vždycky jsem si říkala, že bych radši dítě, který bude plánovaný, tak už asi jsme v té fázi, kdy plánujeme (smích)...*“. Alena se na stejné téma ve svých úvahách vyjadřuje takto: „*...Jsme spolu /s přítelem, pozn. Autorky/ už dvanáct let, teď chystáme svatbu a tak nějak se chystáme i na případné mimino, tak uvidíme, jak to půjde ()*“. Je možné, že Alena s Kristýnou mají v tomto ohledu stejné názory i z toho důvodu, že jsou obě se svými partnery déle, než Hanka s Terezou. Jak jsem již ale uvedla, přestože Alena s Kristýnou uvedly, že jsou již ve fázi, kdy dítě plánují, z jejich odpovědí bylo patrné, že se o dítě však ještě aktivně „nesnaží“, obě dvě se vyjádřily ve smyslu, že „čekají až to přijde“. Z informátorek nejvíce neurčitým způsobem o založení rodiny hovoří Hanka (30 let): „*Vidím to na to dítě tak za pět šest let...*“ a na jiném místě v rozhovoru uvádí: „*Rozhodně bych nechtěla dítě až mi bude ke čtyřiceti ... Každý by měl mít dítě, kdy se na to cítí. Je taky možný, že se pak třeba dostaneš do stavu, že se na to necítíš a pak už to dítě prostě nechceš.*“ Hanka sebe samu uvádí svým tvrzením do jistého rozporu. Hance je třicet let a stát se matkou plánuje v horizontu pěti či šesti let, avšak zároveň s tímto tvrdí, že nechce mít dítě až kolem čtyřiceti let. Tato Hančina úvaha o pomyslné hranici čtyřiceti let nás přivádí k otázkám, které se týkají věku dotazovaných žen. Na základě výše uvedených sociodemografických změn, kterými Česká republika v posledních desetiletích prošla jsme se již dozvěděli, že odkládání mateřství není v naší společnosti ničím výjimečným. Ani jedna z komunikačních partnerek se tedy nepovažovala za „starou“ na to založit si rodinu. Samy komunikační partnerky poznamenávají, že v souvislosti s mateřstvím o vlastním věku příliš neuvažují, avšak uvádějí, že problematizaci jejich věku vnímají především prostřednictvím svého okolí. Jistý zlom, který nastává pro ženu ve věku třiceti let zmiňuje Kristýna: „*Do třiceti jsme se o tom /že ještě nemá děti, pozn. Autorky/ s rodičema moc nebavili, ale po třicítce se mně už začali ptát, jestli děti vůbec chci a takový různé otázky. ... Ale ségře se před půl rokem narodil kluk, takže to ještě vzrostlo. Všichni příbuzní se už ptaj ... asi jim přijde divný, že má ségra dítě dřív, i když je mladší. Teda spíš jim přijde divný, že to dítě ještě nemám já (smích)*“. Hranice třiceti let zde figuruje jako jakýsi pomyslný milník, po jehož překročení začíná být okolí ženy nervózní, co se týče jejího soukromého života, zejména pak mateřství. Alena věkovou hranici třiceti let ve svých odpovědích zmiňuje také v souvislosti s tím, jak ji vnímá okolí: „*Jinak se mi nestalo, že by do mě někdo ryl nebo se podívoval, že nemám děti, že nejsem vdaná a tak (). No, a třeba nejsem pro ně ve třiceti tak stará (smích)*“.

Pokud uvažujeme nad otázkami, týkajícími se věku informátorek, je namístě pozastavit se nad úvahami o „nejvhodnějším“ věku či věkovém rozmezí na to, kdy se stát matkou.

Z mých komunikačních partnerek se jen jediná vyjádřila k tomuto tématu konkrétně. Alena se nejprve vyjadřuje odmítavě: „*Ideální věk asi neexistuje ... ne(!)*“, avšak na dalším místě v rozhovoru se k tématu vrací: „*U holky (!) by to mohlo být možná mezi dvaceti sedmi – třiceti třemi roky na první dítě, ne?*“. Názor, že ideální doba na to, stát se matkou neexistuje, který však zároveň připouští, že určitá hranice by se v této oblasti u žen vytyčit dala, spolu s Alenou zastává také Tereza: „*Přece jen, sice podle mě žádná obecně správná (!) doba není, ale asi by to mělo být před tou třicítkou nejlepší ... , jenže kdo takhle o dítěti uvažuje?*“. Poněkud benevolentnější přístup zvolila Kristýna, která na otázku, týkající se vhodného věku odpověděla: „*Ne, to určitě ne /neexistuje, pozn. Autorky/. Jistě, nějaký biologicky daný věci jsou, ale myslím, že když chce někdo první dítě až třeba ve čtyřiceti, tak proč ne*“. Nejmladší z komunikačních partnerek, Hanka, se k tomuto tématu jako jediná vyjádřila poněkud z jiného úhlu pohledu, i když v jejím názoru, bychom mohli nalézt určité shodné prvky jako u odpovědi Kristýny. I Hanka si myslí, že bychom ideální věk pro ženu na to, kdy se stát matkou nenalezli, avšak Hanka svoji myšlenku více rozvádí: „*Já myslím, že je to spíš o blízkosti matky a dítěte. Záleží taky na tom, kolik (!) má ta matka dětí. Když má jenom jedno, tak nevím, proč by si s ním nemohla rozumět i později. Kdyby těch dětí pak bylo víc, tak by to mohlo být složitější*“. Hanka dále během rozhovoru také uvádí pro ilustraci příklad své známé, která měla dceru ve věku 43 let: „*holčičku, je zdravá a krásná. Mají spolu hezký vztah a ona říká, že dřív na to prostě neměla čas a takhle je to v pořádku ... Každý by měl mít dítě, kdy se na to cítí*.“

Ani jedna z mých komunikačních partnerek neuvažovala o tom, že by bylo na to stát se poprvé matkou pozdě, avšak jistý podvědomý nátlak, který v nich způsoboval nejistotu byl patrný například ve výpovědi Kristýny: „*Moje kamarádky dlouho studovaly, takže ty nejbližší děti nemaj ... spolužačky ze střední, o těch co vím, ty děti mají. S pár z nich se stýkám, ale to většinou bez dětí. Vlastně já ty jejich děti ani moc neznám. Kromě jedny, ta měla dítě asi ve 21, holčičku, teď už je to teda velká holka () to je divný, no. Když si vezmu, že ty její dceři je už 13 (!), takže je skoro dospělá, je to zvláštní, když já budu třeba mít dítě až teď a budu s ním všechno prožívat až teď a ona už to má všechno prožité*“. O jistém tlaku okolí, který je na ní vyvíjen hovoří i Alena: „*Mamka pracuje v porodnici, takže snad miminek nabažená je až až ... Spolužačky ze základky děti mají. Kolegyně zatím moc ne, asi je to oborem ... I když vlastně loni naše řady trochu prořídly. Takže jo, teď se vlastně kolem mě pořád rodí, když si to tak vezmu*“. Stejně tak Tereza nemá pocit, že by měla založit již rodinu dříve, ale i přes to se vyjadřuje tak, že její spolužačky i spolužáci ze střední školy mají děti téměř všechny, až na několik výjimek, mezi které patří i ona. Větší část Hančiných spolužaček již děti má, ale zdůrazňuje, že ne všechny, že některé chtějí nejprve dokončit studia či vybudovat si kariéru. Podle jejích slov by její rodiče již chtěli mít vnoučata a vzhledem k tomu, že je Hanka jedináček, tak

to, kdy se její rodiče stanou prarodiči záleží pouze na ní. Zároveň s tímto tvrzením však uvádí, že z jejich strany nějaký zjevný nátlak na sebe nepociťuje. Hanka oproti ostatním informatorkám uvažuje o tomto tématu trochu jinak, a ve své odpovědi využívá i biologické hledisko: „*Já si myslím, že v dnešní době už nejsem žádná výjimka, že teď už je úplně normální mít děti takhle pozdě. Sice to tělo je nejspíš pořád naprogramovaný jako dřív, protože když si vezmeš první menstruaci, tak ta se nijak neposunuje, ta zůstává kolem jedenácti dvanácti ... Nevím. Nepřijde mi, že bych byla nějaká divná. Je přece spousta ženských, které čekají déle*“. V další části rozhovoru se pozastavuje nad tím, jakou roli v rozhodování ženy stát se matkou může hrát právě nátlak ze strany okolí, zejména pak rodičů: „*Pokud si někdo pořídí dítě proto, že má na to věk, nebo že ho donutí okolí, je to dost síla, protože se to může třeba projevit na výchově nebo chování rodičů*“.

V souvislosti s tím, jsem se komunikačních partnerek ptala na jejich pocity zda někdy uvažovaly o tom, že by mohly zůstat bezdětné, případně jestli přemýšlely nad možnou adoptí. Tereza, Hanka i Alena se vyjádřily ve smyslu, že strach z bezdětnosti nemají. Tereza na mou otázku, zda má strach, že zůstane bezdětná odpověděla, že ne, ale vzápětí uvedla, že „*kdyby to pak už nešlo, tak bysme si možná dítě adoptovali, přítel dítě chce, takže kdyby to nemohlo být normálně, tak bysme ho adoptovali ... ale na to je ještě snad takový čas na úvahy (!)*“. O tom, jak se k této tematice staví Hanka se můžeme přesvědčit z následující odpovědi: „*Otázka je, jak to bude fungovat, myslím jako to tělo. Případně by se dalo uvažovat i o adopci, kdyby to nešlo přirozeně. Je to možnost, ale v zásadě se toho nebojím. Možná bych se s tím smířila a kdybychom neadoptovali, tak bychom si třeba užívali jiných stránek života. Asi bych si řekla, že to tak asi mělo být, že to tak příroda chtěla. Ve společnosti je ale taky spousta lidí, kteří se nehodí na to mít děti, ale mají je. Tak to třeba prostě tak má být*“. O bezdětnosti a adopci uvažuje i Alena, a podle jejích slov, si není jistá tím, zda by chtěla dítě adoptovat, kdyby nemohla mít svoje vlastní: „*Já sama, kdybych třeba nemohla mít děti, tak vůbec nevím, jestli bych si nějaký adoptovala, asi ne. Možná bych chodila radši někam pomáhat. I když co já vím, že jo? Je to asi těžký*“. Kristýna jako jediná z dotazovaných žen výrazněji připustila, že jí jisté obavy, které bezprostředně souvisejí s jejím věkem a s mateřstvím, přece jen trápí. Takto reagovala na otázku, zda má strach z toho, že by nemusela otěhotnět: „*Trochu jo, ale spíš si ho nepřipouštím. Spíš mě děsí představa, že i když budu zdravá, tak věkem budu spadat do rizikového těhotenství*“. Už v předchozí části rozhovoru však sama připustila, že si je vědoma toho, že „*by se to taky nemuselo podařit. Že bysme těch dětí měli více než jedno*“. Dvě komunikační partnerky zmiňují, že ve svém okolí mají bezdětné kamarádky, či kolegyně, které děti mít nechtějí a k tomuto tématu se vyjadřují tak, že je to volba každé ženy, zda chce, či nechce mít dítě. Alena hovoří takto: „*Dobrovolně bezdětné holky znám asi dvě a u jedné z nich si myslím, že je to naopak dobře, že ty děti*

nechce. *Bude hodná teta, to určitě, ale jako mamku si jí nedokážu představit*“. Hanka naopak zdůrazňuje, že pokud se někdo stane matkou jen *„kvůli tomu, že by jim tikaly ty pověstný biologický hodiny ... možná by udělaly líp, kdyby ho neměly a netrápily tak dalšího člověka*“. Na jiném místě v rozhovoru také poznamenává, že by sama nechtěla být matkou z omylu. *„Nejde se na všechno připravit, to dá rozum, jenomže zrovna mimčo je tak obrovská zodpovědnost, že pokud si někdo nedává pozor, tak je vůl ... Navíc dobře, před několika lety možná, ale teď když existuje tolik způsobů antikoncepce (!)“*.

Poznámka Kristýny nad obavou z toho, že by mohli kvůli zdravotním obtížím počít s partnerem pouze jedno dítě nás přivádí k tomu, abychom se blíže podívali na to, jakou představu mají komunikační partnerky o počtu dětí, které si přejí, či plánují mít. Alena, Kristýna i Tereza vyrůstaly s jedním sourozencem (Alena s bratrem, Kristýna s Terezou mají sestru), a možná právě z tohoto důvodu jim od dětství byla vlastní myšlenka, že budou mít také rodinu se dvěma dětmi. Jak jsem již uvedla výše, Kristýna, které je 33 let vnímá potenciální riziko toho, že by mohla mít dítě jen jedno.

Hanka naopak vyrůstala jako jedináček, a zdá se, že ji to v uvažování o počtu plánovaných potomků ovlivnilo stejným způsobem jako ostatní komunikační partnerky fakt, že vyrůstaly se sourozencem ve dvojici. Hanka sice uvádí, že když byla malá, tak chtěla mít děti tři, ale dále poznamenává: *„Teď už chci děti dvě nebo jedno. Spíš jen to jedno“*. Z jejich odpovědí je patrné, že její rozhodnutí pro plánování jednoho potomka je nepřímo úměrné jejím obavám o dostatečné finanční zajištění rodiny, což dokazuje i její následující tvrzení: *„Kdyby to ale bylo levnější, tak klidně ty tři. Ale když se třeba narodí trojčata, tak s tím nic neuděláš“*. Jak jsem poznamenala výše, Hanka přemýšlí o těchto otázkách také z jiného úhlu pohledu. Mnohem více se ve svých úvahách o rodině zaměřuje na samotný vztah matky a dítěte než ostatní informátorky. Na základě jejich tvrzení zjišťujeme, že za nejdůležitější považuje, aby se matka mohla dítěti plně věnovat. *„Ale myslím, že když máš víc dětí, tak jim všem nikdy nemůžeš porozumět tak, jako tomu jednomu. Není to fér (!) vůči těm dětem, aspoň podle mě“*. A dodává, že pokud by neměla dítěti co nabídnout, tak si ho, podle jejích slov, nebude ani pořizovat. *„Nehodlám zkazit život někomu, kdo tu ještě není, jen kvůli mé vlastní sobeckosti“*. Dalo by se tedy poznamenat, že Hanka se ve svých názorech odlišuje oproti Aleně, Tereze a Kristýně nejen co se týče počtu dětí, ale také v přístupu k tomu proč a za jakých podmínek si dítě pořídí. Alena, Tereza i Kristýna sice připouští, že by mohly mít méně případně více dětí než dvě, avšak je zcela zřejmé, že v jejich názorech převažuje model dvoudětné rodiny. Kristýna: *„Vždycky jsme mluvili o těch dvou dětech. A pořád mluvíme vlastně o dětech, ne o dítěti. Protože si myslím, nebo aspoň se to říká, že to nebude o tolik těžší vychovat ty děti dvě (...) Každopádně, když budou dvě, tak se tomu nebudu bránit“*. Alena se na tom samém místě vyjadřuje v tom smyslu, že se jí jako dítěti vždy líbilo, že byli s bratrem dva. *„A myslím si, že u toho bych taky ráda zůstala, ale zase vzhledem k tomu, že můj*

otec je z dvojčat, tak nechci vyloučit tedy ani děti tři (smích)“. Tereza svoji představu o rodině se dvěma dětmi také odůvodňuje tím, že vyrůstala se sestrou: *„Měla jsem sestru, takže jsem si vždycky přála mít bráchu a říkala jsem si, že až vyrostu, tak budu mít kluka a holku.“* O tom, že je tento model silně zakořeněn v představách české populace vypovídá její následující výrok: *„Takovej ten model, kterej chce každěj (!)“*.

Alena, Hanka a Kristýna se shodují ve svých představách o tom, jakou formou budou se svými partnery žít. Všechny informátorky byly v době provádění rozhovorů svobodné, ale tyto tři ženy plánovaly, že se svými partnery vstoupí do manželského svazku. Ve výpovědích Kristýny a Aleny se setkáváme se shodnou představou jakéhosi „správného“ modelu, který odpovídá zažitým (tradičním) představám ve společnosti. Alena: *„...abych to nějak shrnula. Mě se líbí takový ten klasický model ... chození, svatba, děti (smích)“*. Kristýna sice nepovažuje svatební obřad za nezbytný akt k založení rodiny, ale i přesto tvrdí: *„ale chtěla bych se vdát a teprve potom si pořídit dítě, aby to byl takovej ten správněj (!) model“*. Naopak Tereza tento krok rázně odmítala a manželství považuje za formu přežitku ve společnosti: *„Ne. Nechci se vdávat, přijde mi to naprosto zbytečné. Nevím, proč bychom s přítelem nutně potřebovali ten papír k tomu, abychom spolu zůstali a měli dítě“*. Ovšem dále ve své výpovědi se k tomuto tématu vrací a o svém rozhodnutí začíná pomalu polemizovat v souvislosti s tím, že pokud s partnerem nevstoupí do manželského svazku, bude její budoucí potomek disponovat jiným příjmením, než Tereza.

V další části analýzy jsem se zaměřila na samotnou otázku toho, co vede Alenu, Hanku, Terezu a Kristýnu k tomu, aby mateřství odkládaly. Všechny čtyři komunikační partnerky prošly během svého života přibližně stejným vývojem, pokud se blíže podíváme na jejich dráhu vzdělání. Složily maturitní zkoušku a poté nějaký čas studovaly na vysoké škole, kterou však ani jedna z nich nedostudovala. Po vysoké škole si všechny našly zaměstnání, ve kterém více či méně úspěšně setrvávají dodnes. Jak poznamenávají Alena, Tereza i Kristýna, o budování nějaké kariéry neuvažují, naopak tvrdí, že o kariéře s v jejich zaměstnání hovořit nedá. Kristýna s Terezou pracují v obchodě a o možnostech pracovního postupu se vyjadřují následovně – Kristýna: *„v tom, co dělám bych asi žádnou kariéru neudělala, jistěže by se mi líbilo vydělávat dost peněz na to, abych mohla i s dětma cestovat, ale jak říkám, ne tam kde pracuju ...“*. A Tereza tento postoj podporuje: *„Nikdy jsem nebyla na tu kariéru nijak vysazená. To co dělám, je v zásadě obyčejná profese, není to nic extra ... jako že to rozhodně není nic, co by mi bránilo v tom, pořídit si dítě“*. Alena se o svém zaměstnání vyjadřuje v přibližně stejném duchu jako předchozí dvě komunikační partnerky: *„Jde o to, o jaké kariéře mluvíme. Dělat jako soumar v reklamní agentuře? To asi není zrovna kariéra, po které každý touží (smích). Tahle práce mě sice baví, ale chtělo by to nějakou změnu“*. Z předchozích odpovědí je tedy patrné, že založení rodiny tyto ženy neodsouvají v zájmu

dosažení úspěchu ve své profesi. Zcela opačným způsobem hovoří na téma případného pracovního postupu a kariéry Hanka, která pracuje jako koordinátorka v call centru. Hanka předpokládá, že k tomu, aby si s partnerem založili rodinu bude její kariéra nutná.

Zjistili jsme, že tedy u třech dotazovaných žen není kariéra prioritou, jaké další faktory hráli při jejich odkládání založení rodiny roli? Zaměříme-li se na otázku financí, zjistíme, že, kromě Hanky, byly Alena, Tereza i Kristýna, podle jejich vlastních slov finančně zajištěné. Tereza uvádí: *„Ty finance v tom asi nebudou, protože partner vydělává dost na to, aby mě uživil i kdybych byla na mateřský“*. A obdobně se vyjadřuje i Kristýna: *„V mém případě, nebo v našem případě, abych nemluvila jen za sebe, to rozhodně není otázka financí. (...) sice bych neřekla, že jsme bohatí, ale ty peníze na to, abychom založili rodinu snad máme“*. Jak jsem již poznamenala v předchozích odstavcích, v poněkud jiné situaci se nachází Hanka, která jako jediná z žen splácí s přítelem hypotéku na byt a jedna z jejích podmínek k tomu, aby s partnerem založili rodinu je podle jejích slov větší byt a také v jiné lokalitě: *„Aby to dítě mohlo mít kolem baráku taky zeleň, a ne být jenom mezi panelákama“*. Hanka hned na několika místech v rozhovoru zmiňuje otázku financí, a upozorňuje na fakt, že v současné době vyžaduje dítě a rodina výrazné investice. *„je čím dál víc náročný vydělat si nějaký peníze. A potřebuješ dneska platit všechno – vzdělání, zdravotní péči ... všechno. Takže je to vlastně strašně těžký, když chceš mít děti, tak pro ně samozřejmě budeš chtít jenom to nejlepší, a když musíš za všechno platit()“*. Je zajímavé zjištění, že ostatní komunikační partnerky se tímto způsobem, a to z finančního hlediska, o založení rodiny nevyjadřovaly.

Mezi další důvody, které dotazované ženy uvádí můžeme zařadit ty, jež je možné souhrnně nazvat jako udržení způsobu dosavadního života, či životního standardu. Jedním ze společných znaků, který můžeme nalézt u všech komunikačních partnerek je cestování a to, jakou míru důležitosti této oblasti přisuzují. Kristýna se vyjadřuje takto: *„Ten život jakej jsem vedla, vlastně jakej vedu, se mi líbí. Myslím, že si žijeme hezky, cestujeme. Ne nijak přehnaně, že bychom odjeli třeba na rok do Indie nebo tak. V zimě na hory, v létě k moři ... zní to strašně stereotypně, ale pro nás to tak není. Na děti jsme si vždycky říkali, že je dost času ...“*. I Hanka zmiňuje roli, kterou hraje možnost cestovat v jejím životě. *„Přítel je zatím takhle spokojený, děláme v zásadě co chceme, hodně cestujeme, kdy chceme a kam. Až budou děti, tak na to nebude nejspíš čas.“* A opět zmiňuje finanční stránku věci, když hovoří o tom, že se obává toho, že by s dítětem nemohla cestovat, protože by na to nebyl dostatek peněz. Tereza o cestování uvažuje také v tom smyslu, že když je v rodině dítě, tak vlastní záliby matky i otce ustoupí do pozadí, tedy včetně cestování v zájmu potomka. Jediná Alena se v rozhovoru o cestování nezmiňuje. K otázce toho, co ji vedlo k tomu, rozhodnou se pro založení rodiny až nyní, zmiňuje pouze to, že jsou s přítelem tejně staří a *„tak nějak nám to přišlo mít to mimčo, že je na to pořád brzy“*. Věk partnera v případě Aleny je nejspíš také jeden z hlavních

důvodů, proč plánují stát se rodiči až nyní. Ostatní komunikační partnerky žijí s partnery, kteří jsou alespoň o tři roky starší než ony. U Kristýny je možné nalézt ještě některé faktory, které, jak sama zmiňuje, ji přiměly k tomu, aby rodičovství oddalovala. Uvádí, že nejprve studovala, poté nastoupila do práce, ve které se jí líbilo a tudíž z ní nechtěla odcházet. Nacházíme u ni stejnou myšlenku, jako u Terezy. Obě ženy uvádí, že se ocitají v životní fázi, kdy jim, podle jejich slov nic neschází: *„Takže vlastně až teď, když už jsem v té práci docela dlouho, tak si říkám, že co víc bych chtěla, na co ještě čekáme“* poznamenává Kristýna, a podobný výrok zazněl i v rozhovoru s Terezou.

V závěrečné části rozhovoru mne zajímalo, co vlastně pro tyto dnešní mladé české ženy znamená mít dítě a jaký postoj k dětem zaujímají ony a jejich partneři. V této souvislosti jsme se zajímala o rozdělení rolí v rodině (v partnerském vztahu) a jak toto případné rozdělení vnímají v ohledu na založení rodiny. Nejobsáhleji se o „hodnotě“ dítěte rozhovořila Hanka. Nejprve se ve své odpovědi vymezuje proti přístupu k dítěti jako na akt nezbytný pro společnost z hlediska reprodukce a také na základě toho, že se má dítě o své rodiče postarat ve stáří : *„Určitě by bylo fajn mít dítě, který si svých rodičů váží a rádo jim pomůže, ale nemůžu po něm chtít, aby mně všude vodilo za ručičku, až budu stará a senilní ... Pro mě dítě znamená něco, co by mělo vzniknout z lásky (!), z toho, že to oba chtějí, je to takovej ten romantickéj ideál. Nemá nic společného s tím se biologicky množit nebo zajišťovat budoucnost. Spíš vyvrcholení citů dvou lidí, kteří si jsou blízko, rozumí si a věří si natolik, že spolu chtěj mít rodinu a nést zodpovědnost za tvorečka, který je bezvýhradně potřebuje“*. Podobné úvahy, které podporují tvrzení, že dnešní mladí lidé chtějí uzavírat sňatek a plodit děti především z lásky, nalezneme i u Aleny: *„Je to něco jako taková perlička v tom vztahu. Že se ty dva lidi svobodně rozhodnou, že to dítě chtějí mít, a že ho chtějí mít spolu“*. Kristýna s Terezou se naopak příkláněly ve svých odpovědích k názoru, že mít dítě je přirozené a dává životu smysl. Kristýna: *„Myslím si, že je naprosto přirozený mít dítě. Když pomínu ty řeči o zachování rodu, který zní dost divně, tak přece chci, aby tady po mně něco zůstalo. I když to zní sebehůř. A je to takový přirozený vývoj, abychom s tím partnerem zplodili potomka“*. Tereza se k tomuto názoru přidává a dodává své hledisko, že *„Už teď se rodí málo dětí a myslím si, že by se u nás to dítě nemělo špatně a že bychom ho zabezpečili ... “*.

Komunikační partnerky zároveň poznamenávají, že sice s příchodem potomka na svět přijdou o část ze svého volného času a také zdůrazňují, že na sebe budou muset vzít více zodpovědnosti, ale to je neodradí od toho založit rodinu. Tereza se vyjadřuje následujícím způsobem: *„Myslím si, že pak přijdeš o vlastní záliby, že všechno ustoupí tomu dítěti, možná se toho i trochu děším. I když to zase neznamená, že bych byla natolik sobecká, že bych to dítě radši neměla a starala se jen o sebe...“*. Alena ve své odpovědi vyzdvihuje především hledisko zodpovědnosti, nejen za sebe, ale i za dítě. Také se zmiňuje o starostech, které příchod dítěte na svět provází, ale zároveň podotýká:

„a změní se jim celý život, no a možná to právě potřebujeme (!)“. Další rozměr, jakým je možné na dítě v rodině nahlížet je, podle Hanky, vnímat dítě jako zdroj inspirace a radosti, jako kamaráda, či jako někoho, s kým si vzájemně budete moci poskytovat oporu. Tereza také poznamenává, že život bez dítěte by, podle ní, byl prázdný.

A jak si mé komunikační partnerky představují svůj život po narození dítěte? Je něco, co se podle nich musí mezi nimi a jejich partnery nutně změnit, aby mohly založit rodinu? Kristýna na můj dotaz, na jak dlouho a zda se vzdá své práce po narození dítěte odpověděla: „*Jistě, že odejdu. A nejspíš na celou dobu, co to bude možný. Myslím, že to dítě potřebuje matku víc než kohokoli jinýho. Ne, že by ten otec důležitý nebyl, samozřejmě, že je, ale nedokážu si představit, že by se o dítě, nebo dokonce o dvě děti dokázal postarat celý den, a ještě doma něco udělat. Chtěla bych být prostě normální (!) matka, která tu rodinu zvládne*“. V podobném duchu, jak odpověděla Kristýna se nese i odpověď Aleny, která si taktéž neumí představit, že by byl s dítětem doma její partner. Plánuje tedy vyčerpat celou rodičovskou dovolenou, ale zároveň zatím nezavrhuje ani možnost občasné externí spolupráce jako produkční. Svoji volbu zdůvodňuje takto: „*a myslím, že by se mi to i líbilo ... si tak trochu odpočinout od toho dítěte*“ na druhou stranu ale připouští, že jí třeba bude doma natolik zapotřebí, že se možná stane ženou v domácnosti na plný úvazek. Protože, jak sama tvrdí, její partner se na domácích pracích příliš nepodílí a tudíž neví „*jak by to doma vypadalo*“. O rozdělení domácích prací hovoří v souvislosti se založením rodiny i Hanka, která poznamenává, že její partner má starosti všechny technické záležitosti, ale jeho výchova byla taková, že všechny ostatní činnosti má na starosti žena. Hanka, když uvažuje o jejich budoucím životě říká: „*Myslím si, že když pak přijde to dítě, tak by se měl angažovat aspoň stejně jako já. Ne, aby ho jen vyvezl jednou týdně v neděli v kočárku ven. Musíme ty věci prostě dělat společně*“. O změně v přístupu svého partnera k rozdělení rolí v domácnosti nejprve uvažuje i Tereza, která uvedla, že její partner se na domácích pracích příliš nepodílí. „*Takže asi když budeme to dítě jednou mít, tak se bude muset trochu víc snažit,*“ ale ve své úvaze dochází k závěru „*ale zas na druhou stranu s tím dítětem budu nejspíš doma, tak budu mít spíš čas na to něco tam udělat, než když on přijde z práce. ... Navíc nás musí uživit, že jo?*“. Zdá se, že Tereza je v zásadě smířena s tím, že pokud bude její partner dostatečně plnit úlohu živitele v rodině, pak ona se plně postará o domácnost, případně si na úklid najme cizí osobu. Svým názorem o splnění očekávání „správné“ matky se tedy nejvíce přibližuje Kristýně a také stereotypní představě, jež v české společnosti stále převládá, ačkoli její vliv postupem času slábně.

ZÁVĚR

Výpovědi mých komunikačních partnerek je nutné nahlížet v kontextu sociodemografických ukazatelů v české společnosti. Jak jsem již uvedla, nebylo mým cílem závěry, které se dají na základě provedených rozhovorů vyvodit, zobecnit na celou populaci, nýbrž čtenářům a čtenářkám přiblížit názory a postoje žen, které se nacházejí v určité životní fázi.

Každá z dotazovaných žen má za sebou jiný životní příběh a jak je patrné z předchozí kapitoly, každá z nich má své vlastní životní strategie, proč se doposud nestala matkou. Mé komunikační partnerky sice explicitně nevyjadřovaly, že by si připadaly „staré“ na to, aby měly děti až po dosažení věku třiceti let, ale v jejich odpovědích je znát, že jsou si vědomy toho, že by s jejich otěhotněním mohly nastat komplikace právě kvůli jejich věku. A to i přes to, že bez výjimky přijímaly fakt, že v dnešní společnosti není odkládání mateřství výjimečným jevem. Narození dítěte a rodičovství považují ve svém životě za důležitý krok, ke kterému směřují. Nyní však musí obhajovat samy sebe před svým okolím i před svou rodinou, proč jsou stále bezdětné, popřípadě, proč ještě nejsou vdané. Uvádějí, že v jejich případech se nedá hovořit o kariéře v pravém slova smyslu, avšak některé z nich i přesto postup v zaměstnání pokládají za podmínku pro založení rodiny. Hanka, Tereza, Kristýna i Alena se vyjádřily tak, že na rodičovskou dovolenou nejen, že půjdou samy, ale že si ani nedokáží představit, že by na ni šel jejich partner. Přejímání zažitých genderových stereotypů se projevilo i v otázkách, týkajících se rozdělení domácích prací, i když v některých výpovědích byla patrná snaha o jejich upravení alespoň po narození dítěte.

Pro další výzkum by bylo zajisté vhodným a zajímavým krokem porovnání těchto výpovědí a výpovědí žen v rozličných životních situacích, např. ženy, které porodily své první dítě naopak velmi brzy (z pohledu současných trendů), či ženy, které zůstaly celoživotně bezdětné právě z důvodu odkládání mateřství.

Odkládání mateřství je spolu s odkládáním sňatků do vyššího věku jednou z výrazných změn v rodinném a reprodukčním chování, které můžeme sledovat v naší společnosti. Tyto změny jsou důsledkem spojení několika faktorů, které ovlivňují způsob, kterým každý jedinec během svého života jedná. Nové možnosti a podmínky, které byly vytvořeny po roce 1989 s sebou přinesly důraz na svobodu jedince a rostoucí význam individualizace. Ve společnosti tak dochází k rozrůzňování modelů rodinného chování, ale i chování jedinců v rámci partnerských soužití. Mladým lidem se otevírají stále nové a nové možnosti využití volného času, zároveň od nich společnost očekává, že budou i úspěšní ve své profesi. Rostoucí nároky na jedince mají za následek, že ženy i muži se snaží těmto nárokům dostát, a teprve potom založit rodinu. Jelikož jsou ale tyto nároky

vysoké, odráží se i v samotných požadavcích těchto lidí. Teprve až budou mít dostatek finančních prostředků a teprve poté, až naleznou toho správného partnera, který jim porozumí, ale zároveň jim ponechá alespoň z části jejich dosavadní volnost a svobodu, mohou uvažovat o tom, kdy a zda vůbec založit rodinu. Někteří rodinu nikdy nezaloží z vlastní vůle, jiní tento životní krok oddalují do té doby, až zjistí, že to již není v jejich možnostech.

Přestože v rámci výše uvedených změn dochází i k částečnému stírání dříve pevně daných a nezpochybnitelných genderových rolí v rodině, určité představy se zachovávají v myslích většiny obyvatel dodnes. A tak jsou, i přes snahy různých hnutí, podporujících rovnost žen a mužů, ženy stále vnímány jako ty, jež nesou hlavní odpovědnost za chod domácnosti, rodinné prostředí, ale i vzájemné rodinné vztahy. A muži jsou i nadále považováni za hlavní živitele rodiny, i přes fakt, že výdělky ženy jsou pro chod většiny domácností bezpodmínečně nutné. Jsou to tedy ženy, které mají větší svobodu díky rozšíření antikoncepce, kdo z větší části rozhoduje o tom, kdy pár založí rodinu. Jsou to totiž právě ony, kdo tímto závažným rozhodnutím musí, alespoň na čas opustit svou pracovní pozici, a zůstat doma se svým dítětem. Ve většině případů pak i ženy zůstávají s dítětem doma i nadále, a to i přes zavedení instituce rodičovské dovolené i pro muže.

Proto se dnešní ženy dostávají do pozice, kdy si musí nutně vybírat mezi tím, zda zůstanou v zaměstnání, do kterého se navrátí až po dlouhé době, a mezi rodinným životem. Musí přitom čelit okolím, které od nich očekává, že se stanou matkami a vzornými manželkami, ale které zároveň statutu matky a ženy na mateřské dovolené přisuzuje nevelkou prestiž.

LITERATURA:

Čermáková, M.: *Podmínky harmonizace práce a rodiny v ČR*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2002

Čermáková, M.: *Rodina a měnící se gender role – sociologická analýza české rodiny*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1997

Čermáková, M.: *Women, Work and Society*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1995

Fialová, L., Hamplová, D., Kučera, M., Vymětalová, S.: *Představy mladých lidí o manželství a rodičovství*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2000

Fialová, L., Horská, P., Kučera, M.: *Současné a perspektivní proměny rodiny, manželství a rodičovství*. Praha: Nadace pro výzkum sociální transformace START, 1995

Hašková, H.: *Rodičovství a bezdětnost očima českých žen a mužů* in *Gender, Rovné příležitosti, výzkum 2-3: 13-6, 2004*

Hašková, H.: *Rovné příležitosti mužů a žen při sladování práce a rodiny?* Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003

Hamplová, D., Rychtaříková, J., Pikálová, S.: *České ženy*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003

Hamplová, D.: *Životní spokojenost: rodina, práce a další faktory*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004

Heitlingerová, A., Trnková, Z.: *Životy mladých pražských žen*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1998

Chaloupková, J., Šalamounová, P.: *Postoje k manželství, rodičovství a k rolím v rodině v ČR a Evropě*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004

Křížková, A., Dudová, R., Hašková, H., Maříková, H.: *Kombinace pracovního a rodinného života v ČR: politiky, čas, peníze a individuální, rodinné a firemní strategie*. Praha: Sociologický ústav, 2005

Křížková, A.: *Životní strategie manažerek – případové studie*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2002

Křížková, A.: *Životní strategie podnikatelek a podnikatelů na přelomu tisíciletí*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2004

Kuchařová, V., Tuček, M.: *Sociálně ekonomické souvislosti rodinného chování mladé generace v České republice*. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky 1/1999.

Kučerová, M., Fialová, L.: *Demografické chování obyvatel ČR během přeměny společnosti po r. 89*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 1996

Maříková, H.: *Proměny současné české rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2000

Maříková, H., Radimská, R.: *Podpora využívání rodičovské dovolené muži. (Závěrečná zpráva)*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2003

- Možný, I.: *Sociologie rodiny*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2002
- Kohler, H.-P., Billari, F.C., Ortega, J. A.: *The emergence of lowest-low fertility in Europe during the 1990s*. Population and Development Review 28.4 (Dec. 2002): p641 (46)
- Populační vývoj české republiky 2001*. Katedra demografie a geodemografie, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze, 2002
- Rabušic, L.: *Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2001
- Rychtaříková, J., Pikálková, S.: *Diferenciace reprodukčního a rodinného chování v evropských populacích*. Praha: Sociologický ústav Akademie věd České republiky, 2001
- Singly, F.de.: *Sociologie současné rodiny*. Praha: Portál 1999
- Sobotka, T. : *Postponement of Childbearing and Low Fertility in Europe*. Dutch University Press, 2004
- Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí 2003*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR, 2004
- Welldon, E.: *Mother, Madonna, Whore. The Idealization and The Denigration of Motherhood*. New York: Guilford Press, 1988
- Zaostřeno na ženy, na muže*. Český statistický úřad, 2005
- Ženy a muži v datech 2005*. Praha: MPSV, ČSÚ, 2005

Internetové zdroje:

- Hašková, H., Zamykalová, L.: *Mít děti – co je to za normu? Čí je to norma?* Biograf (40-41): 130.odst., 2006. Dostupné na adrese: <http://www.biograf.org/clanky/clanek.php?clanek=v4001>
- Janoušková, K., Sedláček, L.: *Jiné mateřství*. Gender, rovné příležitosti, výzkum. 1/ 2005. Dostupné na adrese: <http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2005122201>;
- Nešporová, O.: *Životní styl rodin s otci na rodičovské dovolené*. Gender, rovné příležitosti, výzkum. 1/ 2006. Dostupné na adrese: <http://www.genderonline.cz/view.php?cisloclanku=2006072402>
- Obyvatelstvo, volby*. ČSÚ, 2007. Dostupné na adrese: <http://www.czso.cz/csu/edicniplan.nsf/aktual/ep-4>
- Diskuse k článku *Kdy mít dítě*.(11.3.2004) Dostupné na adrese: <http://www.zena-in.cz/rubrika.asp?idc=8782&id=2> (naposledy navštíveno 31.8.2007)

PŘÍLOHY

1) Selektivní přepis rozhovoru s Alenou

Aleno, kolik jsi jako malá chtěla mít dětí?

Nepamatuji se, že bych si ja ko malá dělala nějaké plány, kolik bych jednou chtěla dětí, ale vždycky se mi líbilo, že jsme byli s bráchou dva. Takže asi tak.... A myslím si, že u toho bych taky ráda zůstala, ale zase vzhledem k tomu, že můj otec je z dvojčat, tak nechci vyloučit tedy ani děti tři (smích). Kdy je mít, to už je něco jinýho.

Myslíš si, že existuje něco, jako ideální věk na to mít dítě?

Ideální věk asi neexistuje....ne (!). Ale protože jsme s přítelem stejně staří, tak nějak nám to přišlo mít to mimčo, že je na to pořád brzy. Jsme spolu už dvanáct let, teď chystáme svatbu a tak nějak se chystáme i na případné mimino, tak uvidíme jak to půjde (). Jen abych to nějak shrnula. Mě se líbí takový ten klasický model ... chození, svatba, děti (smích). ... No a ještě se vrátím k tomu ideálnímu věku, U holky (!) by to mohlo být možná mezi dvaceti sedmi – třiceti třemi roky na první dítě, ne?

Uvažuješ o další kariéře?

Jde o to, o jaké kariéře to mluvíme? Dělat jako soumar v reklamní agentuře? To asi není zrovna kariéra, po které každý touží (smích). Tahle práce mě sice baví,ale chtělo by to nějakou změnu.

Cítíš nějaký tlak z okolí, že ještě nemáš děti?

Mamka pracuje v porodnici, takže snad miminek nabažená je až až... Spíš se třeba ona strachuje, aby až to třeba až si usmyslíme, že už bychom chtěli, tak aby to šlo. ... Ona měla s otěhotněním problémy, tak má strach Jinak se mi nestalo, že by do mě někdo ryl nebo se podívoval, že nemám děti, že nejsem vdaná a tak (). No, a třeba nejsem pro ně ve třiceti tak stará (smích)... Spolužačky ze základní školy děti mají. Kolegyně zatím moc ne, asi je to oborem... I když vlastně loni naše řady trochu prořídly. Takže jo, teď se vlastně kolem mě pořád rodí, když si to tak vezmu...

Co si myslíš o tom, že někdo děti nemá vůbec?

No, pokud je nechce...tak si myslím, že každý z nás si může ten život žít jak se mu zachce. Dobrovolně bezdětné holky znám asi dvě a u jedné z nich si myslím, že je to naopak dobře, že ty děti nechce. Bude hodná teta, to určitě, ale jako mamku si jí nedokážu představit. Já sama, kdybych třeba nemohla mít děti, tak vůbec nevím, jestli bych si třeba nějaký adoptovala, asi ne. Možná bych chodila radši někam pomáhat. I když co já vím, že jo? Je to asi těžký...

Co pro tebe v dnešní době dítě znamená?

Dítě znamená určitě velkou zodpovědnost, a nejen za sebe. Najednou to bude mnohem větší zodpovědnost. Pro mě.... Řekla bych, že je to něco jako taková perlička v tom vztahu. Že se ty dva lidi svobodně rozhodnou, že to dítě chtějí mít, a že ho chtějí mít spolu. Potom sice začnou starosti a člověku, vlastně oběma těm lidem začnou starosti a změní se jim celej život, no a možná to právě potřebujeme (!)...

Až budete mít dítě, plánuješ vyčerpat většinu rodičovské dovolené?

Já nepatřím mezi ty, co si zatím myslí, že se do práce poženou hned po šestinedělí. Ale nebráním se myšlenkám, že bych čas od času udělala nějakou akci nebo pro někoho pracovala externě třeba právě jako produkční. To nevylučuju, a myslím, že by se mi to i líbilo...si tak trochu odpočinout od toho dítěte, ale když vidím některé ty holky jaká je to dřina být s dítětem doma, kolik to zabírá času a tak ... nevím nevím, asi možná budu žena v domácnosti na plný úvazek (smích)... Partner, a to vím jistě, by doma s dítětem být nechtěl, navíc by to nefungovalo po finanční stránce, nejsem ta, která by nosila domů víc... Taky nevím, jak by to doma vypadalo... Ale do práce bych se pak určitě vrátila, co bych dělala? Ale třeba až tomu mladšímu dítěti budou tak tři čtyři roky. Mezitím bych nejspíš pracovala nárazově.

2) Selektivní přepis rozhovoru s Terezou

Kolik jsi jako malá chtěla mít děti?

Měla jsem sestru, takže sem si vždycky přála mít bráchu a říkala jsem si, že až vyrostu, tak budu mít kluka a holku, takovej ten model, kterej chce každej (!). Teď už asi o dvou dětech nepřemýšlím...vlastně když o dětech přemýšlím, tak spíš neutrálně. Ne, jestli bude jedno, dvě nebo tři.No, tři by už asi bylo hodně...Ale mám kamarádky, který si jako malý řekly, že budou mít dvě děti a taky je maj, prostě už od mala věděly, že chtěj tolik a tolik dětí...a maj je. Nevím, jestli je to úplně dobře si takhle všechno plánovat, ale zase když se na to „připravuješ“ celej život...? Uvidíme...

A jak o nich uvažuješ teď? Kdy si myslíš, že na ně přijde ta správná doba?

To já nevím. Víím, že ty děti jednou mít chci, ale nevím, jestli už teď, nevím, jestli se už na to cítím... Zas na druhou stranu, jak to poznám? To že se na to cítím, nebo ne? Co když nic takovýho jako ten správněj pocit nepřijde? Je to těžký ... ale takhle o tom vlastně vůbec neuvažuju. Říkám si, že až to přijde, tak to přijde, že přece poznám, že už je ta doba na to mít ho ... nebo ne? Když o tom tak přemýšlím, tak já vlastně už nic nepotřebuju budovat...nebo jinak. Nikdy jsem nebyla na tu kariéru nijak vysazená, to, co dělám, je v zásadě obyčejná profese, není to nic extra...jako, že to rozhodně není nic, co by mi bránilo v tom, pořídít si dítě --- to zní divně---. Ty finance v tom asi nebudou, protože partner vydělává dost na to, aby mě uživil i kdybych byla na mateřský... Přece jen, sice podle mě žádná obecně správná (!) doba není, ale asi by to mělo být před tou třicítkou nejlepší ... , jenže kdo takhle o dítěti uvažuje? Vlastně se trochu bojím toho, aby pak už nebylo pozdě, ale asi si to nepřipouštím, protože o tom takhle nikdy neuvažuju...

Plánuješ někdy svatbu?

Ne. Nechci se vdávat, přijde mi to naprosto zbytečné. Nevím, proč bysme s přítelem nutně potřebovali ten papír k tomu, abychom spolu zůstali a měli dítě...přijde mi to opravdu zbytečný. Navíc to stojí dost peněz... Ale zase znám holku, co se taky nechtěla vdávat, pak měli s tím klukem dítě a po půl roce svoje přesvědčení opustila, protože to její dítě mělo jiný příjmení než ona a jí se nelíbilo, že se spousta lidí nad tím podivuje. Tak se nakonec vzali. Ale já si stejně myslím, že to může jít i bez svatby.

Máš strach z toho, že zůstaneš trvale bez dětí?

Ne...vlastně ani ne. Ale myslím si, že kdyby to pak už nešlo, tak bysme si možná dítě adoptovali, přítel dítě chce, takže kdyby to nemohlo být normálně, tak bysme ho adoptovali ... ale na to je ještě snad takový čas na úvahy (!)

A co tvoje okolí?

No, rodiče maj mě a ségru, a ségra je mladší než já, takže asi očekávají, že bych měla mít to dítě první, nebo že s tím aspoň jako první přijdu (smích).. No já nevím, no. Ségra žije v Německu a bude se vdávat, sice jí o dětech nějak moc mluvit neslyším, ale co ty víš...(smích). Třeba to je jenom tím, že je v tom Německu, že tam třeba ještě nenašla úplně to zázemí...a nebo naopak našla a za chvíli přijde s tím, že je těhotná...

A co kamarádky?

Tak tam už je to trochu horší. Teda jinak – moje kamarádky jsou buď o dost starší nebo zase o trochu mladší...ale co se týče spolužaček třeba ze střední, tak ty maj děti skoro všechny, aspoň co já vím...myslím, že až na pár výjimek, tak jo..já sem taky jedna z těch výjimek. Ale moc je nevidám, tak to tak neberu... Já to mám s těma dětma asi jinak než ony. Nikdy sem nebyla taková ta holka jak kouká lidem do kočárků a směje se na ty děti. Nikdy sem nevěděla, jak se k nim mám chovat...dyť nepoznáš, co si to dítě myslí, všechny jsou stejny, jenom tak ležej v tom kočárku...Ted' to vypadá jako bych je neměla ráda, to zas ne, spíš bych řekla, že k nim prostě nemam vztah...

Myslíš, že se to časem změní?

Já doufám, že se to časem změní! Ale ono se to přece musí změnit, musej bejt i takový mámy, který předtím cítily to co já, nebo respektive necítily. Jasně, že je to trochu jiný, když vidím děti těch svejch kamarádek, tam je to něco jinýho, vidět, že je to dítě někoho, koho máš ráda.. Takže přece když to pak bude jednou moje dítě, tak to musí bejt něco úplně diametrálně odlišnýho...aspoň já si to představuju, že to tak bude Stejně tak, že se můj přítel bude chovat jinak. Dyť to bude jeho dítě!

Myslíš, že se bude víc zapojovat do chodu domácnosti?

Když si vezmu, že teď nedělá skoro nic.. Ale mě to nevadí, já si ráda pěstuju na terase kytičky a celkem i ráda vařím. Je pravda, že uklízení není zrovna moje parketa, jako že by mně to extra bavilo, ale někdo to přece dělat musí. On myje okna a často chodí s košem, třeba když jde ráno do práce, tak ho vynese. Ty okna to je tak párkrát do roka, ale udělá to... Takže asi když budeme to dítě jednou mít, tak se bude muset trochu víc snažit, ale zas na druhou stranu s tím dítětem budu nejspíš doma, tak budu mít spíš čas na to něco tam udělat, než když on přijde z práce...Navíc nás musí živit, že jo?...Takže možná, že to bude stačit, když bude pořádně vydělávat. V dnešní době si přece ten úklid můžeme i zaplatit, když na to přijde...

Co pro tebe vlastně znamená v dnešní době mít dítě?

Možná že je to tím, že nemám žádné děti v nejbližším okolí, ale já nevím...asi něco, co by ti mělo ten život nějak naplnit. Jakoby získat smysl. Je to těžký takhle to říct ...nechci říct, že když má děti každej, tak že je musím mít taky, ale tak na tom něco asi bude? Přece nevymřeme? Už teď se rodí málo dětí a myslím si, že by se u nás to dítě nemělo špatně a že bysme ho zabezpečili a dopřáli mu všechno možný, že by mohlo i cestovat a tak...vzdělání by mělo. Je spousta jinejch lidí, který děti maj a ty děti jsou v podstatě chudáci...jsou chudý, nemaj pořádně kde spát...přesto ty lidi ty děti maj. Nevím, jestli proto, aby na ně mohli brát dávky... nevím. Jestli pro ně to dítě znamená přísun peněz na ...cokoli ... a že se o něj nemusej starat. V dnešní době to musí bejt těžký se o ty děti starat. Myslím si, že pak přijdeš o vlastní záliby, že všechno ustoupí tomu dítěti, možná i toho se trochu děsim, i když to zase neznamená, že bych byla natolik sobecká, že bych to dítě nikdy radši neměla a starala se jenom o sebe...Pak by ten život byl nejspíš takovej prázdněj, jseš pak stará a ten manžel třeba umře nebo si najde jinou a ty vlastně nikoho nemáš...Z mých kamarádek (těch starších) je bez dětí jenom jedna a ta je mít nemůže... A o adopci myslím nikdy neuvažovala, pořád si žila svůj život a pak když je ti 40, tak už ti asi mimino nesvěřej...asi ani starší dítě.

3) Selektivní přepis rozhovoru s Hankou

Když jsi byla malá, kolik si chtěla mít dětí?

Chtěla jsem mít tři. Teď už chci děti dvě nebo jenom jedno. Spíš jen to jedno. Je čím dál víc náročný vydělat si nějaký peníze. A potřebuješ dneska platit všechno – vzdělání, zdravotní péči ... všechno. Takže je to vlastně strašně těžký, když chceš mít děti, tak pro ně samozřejmě budeš chtít jenom to nejlepší, a když musíš za všechno platit (). Kdyby to ale bylo levnější, tak klidně ty tři. Ale když se třeba narodí trojčata, tak s tím nic neuděláš. Ale myslím, že když máš víc dětí, tak jim všem nikdy nemůžeš porozumět tak, jako tomu jednomu. Není to fér (!) vůči těm dětem, aspoň podle mě.

A jak si teda myslíš, že to bude do budoucna?

No, že se zbavíme hypotéky, že se to třeba zlepší v práci, předpokládám nějaký postup. Stejně tak přítel, že by se mohl někam vypracovat. Aby jsme pak mohli zajistit ty děti. Taky bych si představovala nějaký větší byt. Aby to dítě mohlo mít kolem baráku taky zeleň, a ne být jenom mezi panelákama.

Takže uvažuješ o kariéře?

No, bude nutná. ... Vidím to na to dítě tak za pět šest let... Přítel je zatím takhle spokojený, děláme v zásadě co chceme, hodně cestujeme, kdy chceme a kam. Až budou děti, tak na to nebude nejspíš čas. Taky bych se bála, že na to nebudu mít, myslím finančně, jít nebo jet někam s dítětem. Třeba ani do zoologický, že tam to dítě prostě nebudu moct vzít.

A co svatba, plánujete se vzít?

Jo, plánujeme. Neříkám hned, ale určitě se chci vdát a mít dítě jako vdaná.

Nemáš strach, že za pět šest let už bude na dítě pozdě?

Já si myslím, že je to spíš o blízkosti matky a dítěte. Záleží taky na tom, kolik (!) má ta matka dětí. Když má jenom jedno, tak nevím, proč by si s nim nemohla rozumět i později. Kdyby těch dětí bylo víc, tak by to mohlo být složitější. ... Rozhodně bych nechtěla dítě

až mi bude ke čtyřiceti. I když zase na druhou stranu mám známou z Francie, která měla dítě myslím, že ve 43. Holčičku. Je zdravá a krásná. Mají spolu hezký vztah a ona říká, že dřív na to prostě neměla čas a takhle je to v pořádku. ... Každý by měl mít dítě, kdy se na to cítí. Je taky možný, že se pak třeba dostaneš do stavu, že se na to necítíš a pak už to dítě prostě nechceš.

... Další věc je taky výchova. Spousta lidí dneska neumí vychovávat vlastní děti, řvou na ně, nadávají jim...Třeba ty děti ani nechťej a mají je prostě jen tak. Proto, že mají pocit, že by je měl mít každý.

Ty máš strach, že je nebudeš umět vychovat?

No, ono asi záleží hodně na rodičích. Sice je můžeš vychovávat jak chceš, ale pak potkají ve školce, nebo ve škole jiný děti a uvidí, že třeba ty děti můžou jiný věci, co oni nesměj, nebo že mají něco, co oni ne...Je to pak na těch rodičích, jak se k tomu postavěj. .. Asi ten strach z té výchovy nemám, ale možná jen proto, že nemám to dítě, zatím.

A co bezdětnost?

Otázka je, jak to bude fungovat, myslím jako to tělo. Případně by se dalo uvažovat i o adopci, kdyby to nešlo přirozeně. Je to možnost, ale v zásadě se toho nebojím. Možná bych se s tím smířila a kdybychom neadoptovali, tak bychom si třeba užívali jiných stránek života. Asi bych si řekla, že to tak asi mělo být, že to tak příroda chtěla. Ve společnosti je ale taky spousta lidí, kteří se nehodí na to mít děti, ale mají je. Tak to třeba prostě tak má být.

A jak je to u tebe v okolí? Co rodiče, známí, kamarádky?

Tak rodiče by už by asi určitě chtěli vnoučata, vzhledem k tomu, že jsem jedináček, tak je to vlastně jenom na mě. Ale nijak to zjevně najevo nedávají. Mám kamarádku, která je mladší než já a ta to má pořád na talíři, pořád se jí ptají a čekají, až konečně to dítě jednou bude. Jinak větší část mých kamarádek, nebo bývalých spolužaček už děti má, ale zase ne všechny, některý chtěj nejdřív dostudovat a udělat nějakou kariéru.

Já si myslím, že v dnešní době už nejsem žádná výjimka, že teď už je úplně normální mít děti takhle pozdě. Sice to tělo je nejspíš pořád naprogramovaný jako dřív, protože když si vezmeš první menstruaci, tak ta se nijak neposunuje, ta zůstává kolem jedenácti dvanácti

... Nevím. Nepřijde mi, že bych byla nějaká divná. Je přece spousta ženských, které čekají déle

A co přítel, jak se staví k dítěti?

No, bavili jsme se o tom, hlavně v souvislosti s domácností. On umí spoustu věcí, na který jsem levá. Jako cokoliv technickýho, zašroubovat, přidělat něco nebo tak. Ale když má třeba vyluxovat, tak sice vyluxuje, ale jen kolem stolu, ne pod nim. A takhle je to se vším, třeba s pračkou – neumí s ní zacházet, i když už sem mu několikrát ukazovala a vysvětlovala mu to. Stejně tak s myčkou, do tý ty věci sice dá, ale jak je tam naskládá..! Myslím si, že když pak přijde to dítě, tak by se měl angažovat aspoň stejně jako já. Ne, aby ho jen vyvezl jednou týdně v neděli v kočárku ven. Musíme ty věci prostě dělat společně. ... On tak ale byl vychovanej, že v tý rodině všechno dělá ta máma, taky pak ve všem hledá nějakou záhadu, která tam samozřejmě není.

Co pro tebe mít dítě v dnešní době vlastně znamená?

Tradičně se na dítě nahlíželo jako na potomka, co se pak o své zploditele postará. To mi ale přijde značně nefér a sobecký. : „Určitě by bylo fajn mít dítě, který si svých rodičů váží a rádo jim pomůže, ale nemůžu po něm chtít, aby mně všude vodilo za ručičku, až budu stará a senilní ... Pro mě dítě znamená něco, co by mělo vzniknout z lásky (!), z toho, že to oba chtějí, je to takovej ten romantickéj ideál. Nemá nic společného s tím se biologicky množit nebo zajišťovat budoucnost. Spíš vyvrcholení citů dvou lidí, kteří si jsou blízko, rozumí si a věří si natolik, že spolu chtěj mít rodinu a nést zodpovědnost za tvorečka, který je bezvýhradně potřebuje. Pokud si někdo pořídí dítě proto, že má na to věk, nebo že ho donutí okolí, je to dost síla, protože se to může třeba projevit na výchově nebo chování rodičů. Můžou se nakonec i rozvést, protože se dohnali někam, kam nechtěli a tím pak trpí i to dítě v dalším životě.. a to není fér.

Nechtěla bych být matkou z omylu. Nejde se na všechno připravit, to dá rozum, v životě se stává spousta věcí, se kterými se kalkuloval nedá, jenomže zrovna mimčo je tak obrovská zodpovědnost, že pokud si někdo nedává pozor, tak je vůl...Navíc, dobře, před několika lety možná, ale teď,když existuje tolik způsobů antikoncepce (!)...

V každém případě pro mě dítě znamená radost ze života. Někdo, komu chci dát sto a víc procent z toho, co umím, znám, dokážu. Všechno, co pak budu dělat, mu chci nějakým způsobem předat. Když teda bude samo chtít, nic mu vnucovat nechci. Je to zodpovědnost, láska, starost, ale také něco krásného, stvořeného pro radost, pro dobrou věc ... z lásky dvou lidí, co se mají rádi. Rozhodně ne proto, aby mi tchýně přestala

ukazovat šatičky malýho od nějaký příbuzný pře koleno, nebo proto, že všechny kamarádky už dítě mají. Musí to prostě přijít samo, to, že to dítě chci. Nesmí to být nucený .. Dítě pro mě taky jednou, aspoň doufám, bude někdo, v kom budu mít kamaráda...že mi bude rozumět a důvěřovat atak, a taky že mu budu já oporou. Já nevím, pokud mu nebudu mít nic co mu poskytnout, tak si ho nebudu pořizovat..Nehodlám zkazit život někomu, kdo tu ještě není, jen kvůli mé vlastní sobeckosti.

A taky sem vždycky děti vnímala, jako zdroj inspirace a radosti. Myslím si, že dětství by mělo být plný radosti a bezstarostnosti slunečního odpoledne, který se táhne neskutečně dlouho, ale pak je taky neskutečně rychle u konce (smích) Děti se namíjí honit do školy v pěti, nemají umět číst ve čtyřech. Proč taky? Proč jim krátit tu jejich bezstarostnost. Starostí si přece užijou s dospělýma v životě ještě dost. Prostě když vidím děti – ať už kamarádek, nebo cizích lidí, tak s nima blbnu a tak, protože ve mně prostě vyvolávají radost...Jsou samozřejmě i výjimky, třeba naši sousedi, který maj nevychovaný děti, ale to není v nich – v dětech, ale v rodičích. A taky ty uječený matky, kdo ví proč chtěly dítě, jenom kvůli tomu, že by jim tiklay ty pověstný biologický hodiny... možná by udělaly líp, kdyby ho neměly a netrápily tak dalšího člověka...

4) Selektivní přepis rozhovoru s Kristýnou

Kolik jsi jako malá chtěla mít děti?

Dvě. Byly jsme dvě se ségrou, tak mi přišlo, že je to vlastně ideální počet. Moje nejlepší kamarádka je jedináček, tak jsem jí sice občas záviděla, protože, že jo... měla víc věcí než já...ale zase, ne že bych si stěžovala, my jsme doma nebyli chudý, ale prostě, ona se prostě nemusela s nikým dělit o ty svoje věci. Někdy v pubertě jsem si pak řekla, že určitě nebudu mít víc dětí než jedno, to když jsme se sestrou dost hádaly, navíc ona je mladší a takže ještě pořád byla pro rodiče ta hodná holčička, co zůstává doma a já už chtěla někam chodit a tak... Pak mě to ale zas přešlo.

A teď? Kolik dětí plánujete?

Vždycky jsme mluvili o těch dvou dětech. A pořád mluvíme vlastně o dětech, ne o dítěti. ale už vím, že by se to taky nemuselo podařit. Že bysme těch dětí, že bysme jich měli více než jedno. Ale mluvíme pořád o dětech, ne o dítěti. Protože si myslím, nebo aspoň se to říká, že to nebude o tolik těžší vychovat ty děti dvě...No, vlastně se spíš říká, že matka, která má jenom jedno dítě neví co je to výchova, nebo tak nějak to je, že jo? Tak teď nevím, každopádně když budou dvě, tak se tomu nebudu bránit. V mém případě, nebo v našem případě, abych nemluvila jen za sebe, to rozhodně není otázka financí. Ty děti můžou po sobě nosit oblečení, když na to přijde, ale spíš jsem to myslela tak, že těch peněz...sice bych neřekla, že jsme bohatý, ale ty peníze na to, abychom založili rodinu snad máme.

Proč až teď?

No, nějak jsme neměli zatím čas. Nejdřív jsem studovala, tu školu jsem sice pak nedodělala, ale to je vedlejší....No, a pak jsem si našla práci. Přítel už pracoval když jsme se poznali. No a v tý práci jsem chtěla být. Kvůli těm lidem spíš než kvůli práci, ale ten život jakej jsem vedla...jakej vlastně vedu, se mi líbil. Peníze si nějaký vydělám, sice ne moc, ale lepší než nic Ten život jakej jsem vedla, vlastně jakej vedu, se mi líbí. Myslím, že si žijeme hezky, cestujeme. Ne nijak přehnaně, že bychom odjeli třeba na rok do Indie nebo tak. V zimě na hory, v létě k moři ... zní to strašně stereotypně, ale pro nás to tak není. Na děti jsme si vždycky říkali, že je dost času ... Jo, když jsem si párkrát myslela, že jsem těhotná, tak jsme se bavili o tom...spíš jsme věděli, že bysme si to dítě

nechali a bylo by to tak správně. Ale těhotná jsem nebyla. Takže vlastně až teď, když už jsem v té práci docela dlouho, tak si říkám, že co víc bych chtěla, na co ještě čekáme?...Vždycky jsem si říkala, že bych radši dítě, který bude plánovaný, tak už asi jsme v té fázi, kdy plánujeme (smích)...

Myslíš, že by se dal určit nějaký vhodný věk na to, kdy mít dítě?

Ne, to určitě ne. Jistě, nějaký biologicky daný věci jsou, ale myslím, že když chce někdo první dítě až třeba ve čtyřiceti, tak proč ne

Nemáš strach, že by se to nemuselo povést?

Trochu jo, ale spíš si ho nepřipouštím. Spíš mě děsí představa, že i když budu zdravá, tak věkem budu spadat do rizikového těhotenství...

A co svatba?

To víš, že se chci vdát, Neříkám, že je to nezbytný k tomu, abychom měli dítě, ale chtěla bych se vdát a teprve potom si pořídit dítě, aby to byl takovej ten správněj (!) model (smích)...

Co tvoje okolí? Rodiče a kamarádky, jak se staví k tomu, že nemáš děti?

Moje kamarádky dlouho studovaly, takže ty nejbližší děti nemaj ... spolužačky ze střední, o těch co vím, ty děti mají. S pár z nich se stýkám, ale to většinou bez dětí. Vlastně já ty jejich děti ani moc neznám. Kromě jedny, ta měla dítě asi ve 21, holčičku, teď už je to teda velká holka () to je divný, no. Když si vezmu, že tý její dceři je už 13 (!), takže je skoro dospělá, je to zvláštní, když já budu třeba mít dítě až teď a budu s ním všechno prožívat až teď a ona už to má všechno prožítý. Jiný je to u nás doma. Do třiceti jsme se o tom s rodičema moc nebavili, ale po třicítce se mně už začali ptát, jestli děti vůbec chci a takový různý otázky. ... Ale ségře se před půl rokem narodil kluk, takže to ještě vzrostlo. Všichni příbuzní se už ptaj ... asi jim přijde divný, že má ségra dítě dřív, i když je mladší. Teda spíš jim přijde divný, že to dítě ještě nemám já (smích. Teda spíš jim přijde zvláštní, že to dítě ještě nemám já.

Až dítě bude, odejdeš z práce?

Jistě, že odejdu. A nejspíš na celou dobu, co to bude možný. Myslím, že to dítě potřebuje matku víc než kohokoli jinýho. Ne, že by ten otec důležitý nebyl, samozřejmě, že je, ale nedokážu si představit, že by se o dítě, nebo dokonce o dvě děti dokázal postarat celý den, a ještě doma něco udělat. Chtěla bych být prostě normální (!) matka, která tu rodinu zvládne... Až děti odrostou, tak předpokládám, že se do práce zase vrátím, ale uvidím, třeba se mi bude doma líbit.

Takže by si zůstala doma a kariéru už nebudovala?

Kariéru... v tom, co dělám bych asi žádnou kariéru neudělala, jistěže by se mi líbilo vydělávat dost peněz na to, abych mohla i s dětma cestovat, ale jak říkám, ne tam kde pracuju ..., až budu po mateřský, tak mi nejspíš bude ke čtyřicítce a to si pak asi těžko budu hledat novou práci, která by byla dostatečně perspektivní, ne?

Co pro tebe mít dítě znamená?

Myslím si, že je to naprosto přirozený mít dítě. Když pominu ty řeči o zachování rodu, který zní dost divně, tak přece chci, aby tady po mně něco zůstalo. I když o zní sebehůř. A je to takový přirozený vývoj, abychom s tím partnerem zplodili potomka (smích). Jinak, co dítě znamená v dnešní době? Těžko říct, připadá mi, že spousta lidí má dítě jenom omylem.